

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Katedra veřejné a sociální politiky

Bakalářská práce

2019

Alexandra Lacinová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Katedra veřejné a sociální politiky

**Kde budu bydlet a kdo mi pomůže? Přejít mladých
dospívajících z dětských domovů do samostatného života
v Jihočeském kraji.**

Bakalářská práce

Autor práce: Alexandra Lacinová

Studijní program: Sociologie a sociální politika

Vedoucí práce: Mgr. Miriam Kotrusová, Ph. D.

Rok obhajoby: 2019

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 9. 5. 2019

Alexandra Lacinová

Bibliografický záznam

LACINOVÁ, Alexandra. Kde budu bydlet a kdo mi pomůže? Přechod mladých dospívajících z dětských domovů do samostatného života v Jihočeském kraji. Praha, 2019. 65 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií. Katedra veřejné a sociální politiky. Vedoucí diplomové práce Mgr. Miriam Kotrusová, Ph.D.

Rozsah práce: 70 252 znaků včetně mezer

Anotace

Proces dospívání jedince, který je spojený s odchodem od rodiny do vlastního bydlení, je sám o sobě velmi náročný proces. O to složitější je pro mladé lidi, kteří nejen že opouštějí bezpečí dětského domova, ale musejí se sami postavit na vlastní nohy, nalézt si bydlení a to často s velmi omezenou pomocí. Mnohdy ani sami netuší, jak hospodařit s penězi, o co vše se postarat a na koho se o pomoc mohou obrátit.

V této práci se budu zabývat odchodem mladých dospívajících z dětských domovů a jejich začleňováním se do společnosti. Nejdříve se zaměřím na to, jak přechod do společnosti probíhá, co ovlivňuje jeho úspěšnost a s jakými problémy se mladí dospívající v této situaci potýkají.

Předmětem mého zájmu bude zjistit, jaké možnosti bydlení mladí dospívající opouštějící dětské domovy mají a jakých možností v oblasti sociální pomoci mohou využít. V neposlední řadě se soustředím na to, jak konkrétně mladí dospívající využívají věcnou/finanční pomoc, kterou obdrží od dětských domovů. Celá práce bude vztažena pouze na Jihočeský kraj.

Annotation

Becoming an adult and going through pubescence is a very difficult phase in life, especially since it involves moving out of your parents' house and looking for your own place to settle in. However, for kids living in children shelters and homes; this situation is even more challenging. They have to become independent overnight to look for a house to live in, with limited help. Also, they often don't even know how to manage their budget, what needs to be done and where to seek assistance from if necessary.

In this paper, I will tackle the issue of young people leaving their shelters and how they become a part of society afterwards. Firstly, I will explore how this process is like, followed by what are the factors that determine the success or failure of this, and lastly, what are the problems these young individuals face in this situation.

My objective is to discover what are the housing options available for this group of young people, and what kind of assistance they can seek from respective institutions. Also, the author will examine how they actually use material and/or financial help which the children shelters provide them with. This case study looks into the issue raised only within the South Bohemian region.

Klíčová slova

dětský domov, ústavní výchova, bydlení, sociální pomoc, neziskové organizace

Keywords

Children's Home, institutional care, housing, social assistance, nonprofit organizations

Title

Where shall I live and who will help me? The transition to adulthood of young people leaving children's home to independent life in the South Bohemian Region.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala především vedoucí práce paní Mgr. Miriam Kotrusové Ph.D. za odborné vedení bakalářské práce, za trpělivost, cenné rady a čas, který mi věnovala. Dále bych ráda poděkovala všem svým respondentům za jejich ochotu být součástí mého výzkumu. Chtěla bych také poděkovat paní Mgr. Magdaleně Mouralové za důležité rady, které mi pomohly tuto práci zkompletovat. V neposlední řadě chci poděkovat za podporu a pomoc své rodině.

Obsah

ÚVOD	10
1 VYMEZENÍ VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU	11
2 CÍLE A OTÁZKY	14
3 VARIANTY POMOCI	15
3.1 POMOC OD DĚTSKÉHO DOMOVA	15
3.2 SYSTÉM SOCIÁLNÍCH SLUŽEB	15
3.3 STÁTNÍ DÁVKOVÝ SYSTÉM	16
3.4 PROJEKTY POMÁHAJÍCÍ MLADÝM DOSPÍVAJÍCÍM PŘI ODCHODU Z DĚTSKÉHO DOMOVA	17
4 TEORETICKÁ VÝCHODISKA	20
5 METODOLOGIE	22
5.1 DATA A METODY JEJICH SBĚRU.....	23
5.2 METODY ZPRACOVÁNÍ DAT	26
5.3 DŮVĚRYHODNOST A KONTROLA DAT.....	26
5.4 ETIKA VÝZKUMU	28
6 PŘECHOD DO SAMOSTATNÉHO ŽIVOTA	30
6.1 OBLAST BYDLENÍ A SOCIÁLNÍ POMOCI.....	39
ZÁVĚR	44
ZDROJE	46
SEZNAM PŘÍLOH	61
PŘÍLOHY	62

Přehled zkratk:

DD	Dětský/é domov/y
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky
OSPOD	Orgán sociálně právní ochrany dětí
PPPD	Pěstounská péče na přechodnou dobu
OPS	Obecně prospěšná společnost

Úvod

V České republice se nachází 142 dětských domovů, ve kterých žije 4262 dětí, všechny ve věku od 3 do 18 let nebo do ukončení příprav na budoucí povolání, maximálně však do 26 let [MŠMT 2018]. Dětské domovy každý rok opouští zhruba 200 mladých dospívajících [Šance dětem 2018].

Ve své bakalářské práci se budu zabývat procesem přechodu mladých dospívajících ze zařízení ústavní výchovy do samostatného života se zaměřením na oblast jejich bydlení a sociální pomoci, které mohou využít. Bude mě zajímat, jak proces přechodu probíhá a jaké možnosti následného bydlení mladí lidé mají. Dále budu zjišťovat možnosti pomoci, které mohou využít ze systému sociálních služeb a systému sociální pomoci, jako jsou sociální dávky, domovy na půl cesty, azylové domy a startovací byty.

Sběr dat budu provádět pouze na území Jihočeského kraje, ze kterého sama pocházím. V Jihočeském kraji se nachází, dle údajů Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT) devět dětských domovů a jeden dětský domov se školou [MŠMT 2018]. Jelikož se ve své práci soustředuji na oblast budoucího bydlení mladých dospívajících, budou mě zajímat také azylové domy a domy na půl cesty, popřípadě noclehárny.

Téma bakalářské práce jsem si vybrala po spolupráci s Dětským domovem Žichovec, který se nachází nedaleko města Prachatic v Jihočeském kraji. Tehdy mě napadla otázka, jak se mladí lidé z dětského domova integrují do společnosti, jak řeší zejména situaci s bydlením a na koho se v tomto směru mohou obrátit pro pomoc. Tato problematika je velice aktuální a upozorňuje na ni Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen MPSV) ve své strategii sociálního začleňování 2014-2020, kde uvádí, že příprava dětí na samostatný život je zajišťována nesystémovými postupy [MPSV 2014:31]. Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020 zmiňuje na to, že ve skupině lidí čelícím skrytému bezdomovectví došlo k navýšení počtu mladých lidí do 25 let, mezi nimiž jsou bezdomovectvím nejvíce ohroženi právě mladí lidé opouštějící institucionální péči. Mladí lidé do 25 let tvoří necelou jednu čtvrtinu celkového počtu lidí bez domova [MPSV 2013:16].

1 Vymezení výzkumného problému

Rodina jako skupina lidí spojených na základě pokrevních či právních svazků má v životě jedince nenahraditelný význam. Ne každé dítě má ovšem to štěstí, aby vyrůstalo ve své biologické rodině a bylo mu poskytnuto milující zázemí pro jeho další vývoj. Důvodů umístění dítěte do ústavní péče je několik. Zejména se jedná o situace, kdy dítě vyrůstá v nefunkční rodině, která mu není schopna zajistit zdravé prostředí pro jeho vývoj, výchovu a vzdělání.

Někteří rodiče se o své dítě z osobních důvodů starat nemohou, jelikož jim to neumožňuje situace, ve které se právě nacházejí či o dítě nemají zájem. Jsou i takoví rodiče, kteří se o své dítě starat neumějí, což se projevuje zanedbáváním jeho výchovy, zneužíváním, týráním či jiným ohrožováním dítěte na život [Bubleová a kol. 2011:65]. Jak uvádí Davidová a kol. [2010] a Novotný [2015] mezi další důvody, pro které je dítě umístěno do ústavní výchovy, patří situace, kdy rodiče nejsou schopni dohlédnout na jeho řádnou školní docházku, a dítě školu nenavštěvuje. Dítě nemůže být ponecháno v rodině, která se potýká s vážnými sociálními problémy, které ohrožují jak jeho zdravý vývoj, tak i dokonce život či jsou jeho rodiče závislí na návykových látkách, páchají závažnou trestnou činností nebo provozují prostituci. Závažné problémy, přes které nemůže být dítě ponecháno v rodině, jsou i takové, kdy sami nezletilí páchají trestnou činností či vykazují nevladatelné formy chování.

Takové děti, které z uvedených důvodů nejsou vychovávány svými biologickými rodiči, vyrůstají v náhradních formách rodinné péče či v ústavní péči. Ve své práci se budu zaměřovat na výchovu dětí v ústavní péči, která v sobě zahrnuje několik zařízení: diagnostické ústavy, výchovné ústavy, dětské domovy a dětské domovy se školou [Zákon č. 109/2002 Sb.].

V této práci budu pod pojem ústavní výchova zahrnovat pouze dětské domovy, jež jsou spravovány Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. Dle zákona „*do dětského domova mohou být umísťovány děti ve věku zpravidla od 3 do nejvýše 18 let. Do dětského domova se rovněž umísťují nezletilé matky spolu s jejich dětmi... Do dětského domova se školou mohou být umísťovány děti zpravidla od 6 let do ukončení povinné školní docházky.*“ [zákon č. 109/2002 Sb.] Dětské domovy

poskytují individuální péči dětem, které mají nařízenou ústavní výchovu a jejichž chování není závažně narušeno. Dětský domov má za úkol o děti pečovat a zajišťovat jim vzdělávání ve školách, které ale nejsou jeho součástí. V rámci dětských domovů se školou existuje vedle sebe jak dětský domov, tak zároveň škola, do které děti dochází [zákon č. 94/1963 Sb.].

Dětský domov má na starost program rozvoje osobnosti každého dítěte. Práva a povinnosti dítěte, které vyrůstá v zařízení ústavní výchovy, jsou ukotvena jak v zákoně 109/2002 Sb. a dále také ve vnitřním řádu zařízení, ve kterém vyrůstá. Zařízení ochranné a ústavní výchovy jsou povinna dítěti zajistit výchovu, vzdělání a zdravý vývoj. Zařízení je povinno poskytnout dítěti ubytování, ošacení, uhradit náklady spojené se vzděláváním a zdravím dítěte, kapesné a odchodné [zákon č. 109/2002 Sb.].

V České republice proběhla v roce 2013 reforma náhradní rodinné péče, kdy došlo k zavedení pěstounské péče na přechodnou dobu (dále jen PPPD) kvůli tomu, „že ústavní výchova jako typ náhradní rodinné péče v České republice ve srovnání s vyspělými zeměmi nadužívána.“ [Matoušek 2008:240] PPPD slouží jako alternativa ústavní péči, zejména pro děti ihned po narození. Předpokládá se, že situace těchto dětí se vyřeší v brzké době, a proto je dítě raději umístěno k pěstounovi, než aby muselo pobývat v ústavech již od tak raného věku. PPPD je, oproti ústavní výchově, pro dítě vhodnější zejména z hlediska vytvoření vztahových vazeb, zvláště v raných fázích života. Jakmile se takováto citová vazba na konkrétního člověka vytvoří, snadno se pak přenesou na jinou osobu [Švarcová 2015]. PPPD může trvat maximálně jeden rok [Zákon č. 359/1999].

Život dítěte v ústavní péči s sebou nese celou řadu rizik a úskalí. Velmi důležitým rizikem, které se pojí s dlouhodobým setrváním jedince v ústavní péči, je hospitalismus. Tento jev spočívá v tom, že jedinec zvyklý na ústavní podmínky si po jeho opuštění obtížně zvyká na život civilní. Ústavní život totiž oproti civilnímu životu disponuje jak sníženou mírou odpovědností, tak celkovou omezeností daného prostředím [Matoušek 1995:107].

Následky ústavní výchovy se mohou dále projevovat na fyzickém vývoji dítěte dosahováním pomalejšího fyzického růstu. Poznamenán je i kognitivní vývoj dítěte,

který se projevuje například poruchou řeči, a často dochází i k poruchám pozornosti. Dalším zásadním problémem, k němuž může dojít ve vývoji dítěte, je jeho psychická deprivace způsobena nedostatečným uspokojením duševních potřeb dítěte, které mnohdy postrádá pocity bezpečí a jistoty. Dětem vyrůstajícím v ústavní péči chybějí vzory tradičních rolí v rodině, a to zejména rolí mužských, což je způsobeno nízkým počtem vychovatelů v zařízeních. Tento fakt se projevuje především na chlapcích, kterým zásadně chybí role mužské autority. Dívky jsou často v pozdějších vztazích až příliš obětavé a vybírají si velice autoritativní partnery. Psychická deprivace může vyústit v rizikové patologické chování jedinců, které se projevuje například pácháním kriminálních aktivit či užíváním návykových látek [Novotný 2015:38-47].

Následky ústavní výchovy si jedinci nepochybně odnášejí i do dospělosti. Tyto osoby se často potýkají s depresemi, strachem z nových situací, nízkou sebedůvěrou, nezvládnutím stresových situací, impulzivním chováním a nezaměstnaností, která je způsobena nižší kvalifikací a vede k nízkému materiálnímu zabezpečení a existenčním problémům. Potíže se objevují i v partnerských a následně rodinných vztazích, kdy jedinci se zkušeností s ústavní péčí jsou spíše nedůvěřiví. Jejich vztahy bývají často extrémní v tom smyslu, kdy navazují buď velmi povrchní známosti, nebo se naopak stanou na protějšku silně závislí. Tyto osoby hůře zvládají obtížné životní situace a neumějí je řešit často jinak než únikem [Pacnerová, Myšková 2016:47-48].

Mladí dospělí se často po odchodu z dětského domova potýkají se sociální exkluzí, jelikož jim „není poskytována dostatečně návazná péče ze strany sociálních pracovníků, především pokud jde o poradenství a pomoc při zajištění bydlení a zaměstnání.“ [MPSV 2005:24] Problém je také v nedostatečné pomoci ze strany obcí a úřadů, což částečně, ovšem ne zcela, kompenzuje činnost nestátních neziskových organizací. Důležitá je potřeba vytvoření sociálních služeb, které by dětem pomáhaly zejména v oblastech zaměstnání a bydlení [ibid:35].

2 Cíle a otázky

Cílem této práce bude popsat přechod mladých dospívajících, kteří opouštějí ústavní výchovu a začleňují se do společnosti, a identifikovat problémy, které jsou s ním spojeny. Dále mě bude zajímat, jaké formy pomoci v oblasti bydlení pro mladé dospívající, kteří opouštějí dětské domovy, jsou jim k dispozici a zda (a jakým způsobem) jim pomáhají vyřešit situaci přechodu z ústavní péče do samostatného bydlení.

Tabulka 2: Cíle a otázky

Cíl	Otázky
Hlavní cíl:	
Popsat přechod mladých dospívajících, kteří opouštějí ústavní výchovu a začleňují se do společnosti.	<i>Jak probíhá přechod mladých dospívajících z dětských domovů do společnosti?</i> <i>Co ovlivňuje úspěšnost přechodu mladých dospívajících z dětského domova do společnosti?</i> <i>Jaké problémy řeší mladí dospělí v souvislosti s přechodem z dětského domova do společnosti?</i> <i>Jak mladí dospívající využívají věcnou/finanční pomoc, kterou obdrží od dětských domovů?</i>
Vedlejší cíl:	
Identifikovat možnosti bydlení a formy sociální pomoci v oblasti bydlení pro mladé dospívající, kteří opouštějí dětské domovy	<i>Jaké možnosti sociální pomoci v oblasti bydlení mohou využívat mladí dospívající opouštějící dětské domovy?</i> <i>Jaké možnosti bydlení mají mladí dospělí opouštějící dětské domovy?</i> <i>Jaké možnosti bydlení nejčastěji využívají mladí opouštějící dětské domovy?</i>

3 Varianty pomoci

Mladí lidé mohou ve své situaci přechodu z dětského domova do společnosti využít několik variant pomoci, jak finanční, věcné či poradenské.

3.1 Pomoc od dětského domova

Mladí lidé opouštějící dětské domovy mají dle zákona č. 109/2002 Sb. právo na poskytnutí takzvaného odchodného, které je zajišťováno příslušným dětským domovem. Odchodné je určeno vnitřním řádem zařízení a skutečnými potřebami dítěte. Může se jednat o věcnou či jednorázovou finanční pomoc, jejíž hodnota nesmí dle nařízení vlády 460/2013 Sb. překročit částku 25 000Kč. Mladý dospívající může využít služeb poradenství v oblastech zajištění bydlení, práce a pomoc v obtížných životních situacích poskytovanou orgánem sociálně právní ochrany dětí a sociálním kurátorem [zákon č. 109/2002 Sb. Vyhláška č. 460/2013 Sb.].

3.2 Systém sociálních služeb

Variety bydlení, které mladým lidem nabízí systém sociálních služeb v České republice, jsou domy na půl cesty, azylové domy a noclehárny. Domy na půl cesty se řadí do služeb sociální prevence, jelikož se snaží zabránit sociálnímu vyloučení těchto osob s cílem pomoci krizovou situaci překonat [zákon č. 108/2006 Sb.]. Jedná se o zařízení, která jsou přímo určena mladým lidem, opouštějícím ústavní výchovu. *„Domy na půl cesty poskytují pobytové služby zpravidla pro osoby do 26 let věku, které po dosažení zletilosti opouštějí školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, popřípadě pro osoby z jiných zařízení pro péči o děti a mládež. Služba obsahuje poskytnutí ubytování, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a obstarávání osobních záležitostí.“* [zákon č. 108/2006 Sb.] Tato služba je zpoplatněna a výše poplatků za ni není jednotná.

Dalším řešením bydlení pro mladé dospívající mohou být i azylové domy, které, taktéž jako domy na půl cesty, spadají do služeb sociální prevence. *„Azylové domy poskytují pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení. Služba obsahuje poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění*

stravy, poskytnutí ubytování, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.“ [ibid] Za úhradu služeb azylových domů klient musejí platit, předpokládá se tedy, že mají zaměstnání, [Matoušek 2008:30] nebo pobírají dávku doplatek na bydlení, která je součástí systému pomoci v hmotné nouzi.

Přechodným řešením v situaci, kdy jedinec nemá kde přenocovat, mohou být i noclehárny, taktéž řazené do služeb sociální prevence. „*Noclehárny poskytují ambulantní služby osobám bez přístřeší, které mají zájem o využití hygienického zařízení a přenocování. Služba obsahuje pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, poskytnutí přenocování.*“ [zákon č. 108/2006 Sb.] Přijetí jedince do noclehárny je spojeno s několika pravidly. Osoba nesmí být agresivní, pod vlivem alkoholu či jiných omamných látek a z důvodu zamezení šíření infekcí je povinna vykonat základní hygienu. Jedinec zde může setrvat pouze přes noc, nikoli přes den. Některé noclehárny nabízejí ošacení a stravu [Matoušek 2008:118]. Mezi další sociální služby, které mohou mladí dospívající při odchodu z dětského domova využít, patří sociální poradenství. To je klientům poskytované bezplatně a pomáhá jim v otázkách předcházení a řešení obtížných životních situací [zákon č. 108/2006 Sb.].

3.3 Státní dávkový systém

Ze systému sociální pomoci mohou mladí dospívající čerpat dávky hmotné nouze, jimiž jsou: doplatek na bydlení, mimořádná okamžitá pomoc¹ a příspěvek na živobytí. Doplatek na bydlení je dávka určena k úhradě nákladů spojených s bydlením. Nárok má jedinec či skupina osob, jimž po zaplacení nákladů na bydlení nezbývá dostatečná částka na živobytí [MPSV a]. Mimořádná okamžitá pomoc je dávka určena těm, kteří nemají dostatek prostředků k uhrazení bezprostředních výdajů a své prostředky nemohou z objektivních důvodů nikterak navýšit. Dávka je poskytnuta v situacích, kdy jedinci hrozí vážná újma na zdraví či ho postihla nečekaná událost ve smyslu živelné katastrofy, kterou nemůže řešit svými vlastními prostředky nebo v situaci, kdy jedinec nemá prostředky pro zaplacení poplatku při ztrátě osobních dokladů [MPSV b]. Příspěvek na živobytí je dávka určena jednotlivcům a rodinám, které nedisponují dostatečnými příjmy. Nárok na dávku vzniká v případě, kdy po odečtení nákladů

---

¹ Doplatek na bydlení a mimořádná okamžitá pomoc tvoří dvě stěžejní dávky, které se cílové skupiny týkají.

spojených s bydlením příjem jednotlivce či rodiny nedosahuje částky na živobytí. Částka na živobytí se u každé osoby posuzuje individuálně, roli hraje například zdravotní stav [MPSV c].

Mladý dospívající, v případě, že disponuje vlastním příjmem, může požádat o dávku státní sociální podpory - příspěvek na bydlení, která je upravena zákonem č. 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře. Příspěvek na bydlení je určen jak jednotlivcům, tak rodinám s nízkými příjmy s cílem pomoci pokrýt náklady na bydlení. Jednotlivec nebo rodina mají na dávku nárok, pokud: mají v bytě, jehož je vlastníkem, či který si pronajímá nahlášený trvalý pobyt, jejich náklady na bydlení přesahují 30% rozhodného příjmu, v Praze 35%, a zároveň jsou tyto náklady nižší než normativní náklady na bydlení. Příjmy jednotlivce či rodiny jsou testované za dobu předchozího kalendářního čtvrtletí a čerpání dávky není časově omezené [MPSV 2019]. Žádost o poskytnutí příspěvku na bydlení se předkládá na úřadu práce.

3.4 Projekty pomáhající mladým dospívajícím při odchodu z dětského domova

V České republice existuje několik projektů, které se zabývají pomocí mladým dospívajícím při odchodu z dětského domova do samostatného života. Takovéto projekty realizují neziskové organizace, spolky, obecně prospěšné organizace a nadační fondy.

Tabulka 1: Projekty organizací

Název projektu	Název organizace	Zaměření projektu
Začni správně	Yourchance, o.p.s.	Oblast zaměstnání, bydlení, osobního rozvoje a finanční gramotnosti. Mentoring a tematická setkávání koordinátorů s dětmi [Začni správně 2019].
Patron	Liga otevřených mužů a spolek Múzy dětem.	Zprostředkování patrona, který mladým chlapcům předá pozitivní mužský vzor, pomůže mu se začleněním společnosti, nalezením a udržením si zaměstnání [ipatron].

Najdi si mě	Dejme dětem šanci, o.p.s.	Nalezení patrona, který mladému dospívajícímu pomůže s integrací do společnosti. Předání modelu vztahů v běžných rodinách [dejme dětem šanci 2019a].
Pomoz mi do života	Dejme dětem šanci, o.p.s.	Poskytování stipendijní podpory s cílem získání kvalifikace a uplatnění na trhu práce. Poskytování jedincům při odchodu materiálních balíčků, ve kterých jsou obsaženy základní potřeby do domácnosti. Pomoc v oblasti bydlení, zaměstnání a řešení běžných záležitostí s pomocí regionálního dobrovolníka [dejme dětem šanci 2019b].
Rok Poté aneb příprava na opuštění dětského domova	Nadační fond Srdce na dlani	Individuální přístup k jedinci, finanční, materiální i psychická pomoc, nalezení zaměstnání a ubytování, poradenství v nejrůznějších životních záležitostech [Srdce na dlani 2014a].
Podpora bydlení	Nadační fond Srdce na dlani	Finanční podpora v oblasti bydlení po dobu maximálně 1 roku, určena pouze mladých dospívajících s dokončeným středoškolským vzděláním [Srdce na dlani 2014b].
Podpora na odchodnou	Nadační fond Srdce na dlani	Finanční podpora při odchodu až 15 000Kč určena jedincům s dobrým chováním v DD a s dokončeným středoškolským vzděláním [Srdce na dlani 2014c].

Život nanečisto	spolek Múzy dětem	Příprava dětí na odchod z DD prostřednictvím kurzů během zaměřených na oblast bydlení a domácnosti, práce a hospodaření s penězi, sociální pomoci a řešení krizových situací, partnerských a rodinných vztahů [Život nanečisto].
------------------------	-------------------	--

Zdroj: autorka

4 Teoretická východiska

Ve své bakalářské práci využiji několik teoretických východisek, a to perspektivu životního cyklu, vývojově-psychologickou teorii vynořující se dospělosti, pojem naučené bezmocnosti a sociální inkluzi.

Perspektiva životního cyklu je velice moderní přístup nejen pro sociologii, sociální vědy; obecně mohou díky paradigmatu životního cyklu studovat každodenní život moderního člověka. Perspektiva životního cyklu se zabývá pravidelnostmi události v životě člověka, které mají sociální původ a nelze je vysvětlovat pouze procesem stárnutí jedince [Havlíková 2007]. Jelikož se v této práci budu zabývat přechodem mladých dospívajících z dětských domovů do dospělosti, využiji perspektivu životního cyklu, podle které každý člověk prochází určitými fázemi lidského života, které jsou typické několika znaky a zároveň formovány různými vnějšími faktory [Hutchinson 2011]. V případě zkoumané problematiky se jedná o přechod dvojího typu. 1. mladí lidé opouštějí zařízení ústavní výchovy a integrují se do společnosti, 2. zároveň se stávají dospělými, tj. zodpovědnými sami za sebe. Chtěla bych ilustrovat problémy, kterým skupina mladých dospívajících opouštějících dětské domovy čelí, popřípadě zjistit, jak by se těmto problémům dalo zabránit.

Další teorií, kterou ve své práci využiji, je vývojově-psychologická teorie vynořující se dospělosti. Zabývá se mladými lidmi ve věku 18-25² let, kteří jsou částečně oprostěni od normativních očekávání a sociálních rolí [Arnet 2000]. Mladí lidé sice dosáhnou formální dospělosti, ale přesto se dospělými necítí. Vynořující se dospělost je definována na základě pěti kritérií: zkoumání identity, nestálost, pocit mezi dětstvím a dospělostí, egocentrické vnímání světa, optimistické chápání budoucnosti [Jabok]. Nejedná se ovšem o období pozdní adolescence či mladé dospělosti, „*vynořující se dospělost je spíše psychosociálním konstruktem objevujícím se u mladých lidí v ekonomicky vyspělých zemích.*“ [Blatný 2016:130] Jak ukazují studie (viz Úvod do výzkumného problému), mladí lidé, kteří již jsou formálně dospělí a chystají se DD opustit, jsou často ještě psychicky nezralí a dospělými se necítí, připadají si jako děti a často nejsou schopni plnit povinnosti spojené s dospělostí a očekávání společnosti.

---

² Nyní se již hovoří o věkovém rozmezí 18-29 let. [Jabok]

Ve své práci využiji také teorie naučené bezmocnosti. Termín naučená bezmocnost (ang. learned helplessness) poprvé použil M. E. P. Seligman v roce 1975. Seligman své experimenty zkoušel nejprve se zvířaty a později i s lidmi. Naučenou bezmocností je stav, kdy se jedinec ocitne ve stavu deprese a demotivace z důsledku nepříjemné situace, ve které se nachází a o které je přesvědčen, že ji nemůže ovlivnit a kontrolovat [Nakonečný 1996:47-48]. Jedinec se stává pasivní obětí, na svou nepříjemnou situaci rezignuje a nesnaží se z ní vymanit [Hayessová 1998:144]. V kontextu zkoumané problematiky lze tuto teorii chápat jako rezignaci jedinců vyrůstajících v podmínkách ústavní výchovy na jejich nepříznivou životní situaci. Tito jedinci nemají dostatečnou motivaci či sebevědomí na to, aby svou situaci dokázali změnit, domnívají se, že „*způsob reagování na události nemůže v žádném případě ovlivnit výsledky.*“ [Čáp, Mareš 2001:537]

Sociální inkluze představuje další teoretický přístup, o který se budu ve své práci opírat. Sociální inkluze (sociální začleňování) se nepochybně vztahuje ke zkoumané skupině osob, mladých dospívajících opouštějící dětský domov. Může být definován jako „*vyšší stupeň integrace postižených nebo znevýhodněných jedinců do společnosti a jejich institucí.*“ [Jandourek 2001:107] Sociální politika se v rámci sociálního začleňování snaží „*čelit rizikům i důsledkům nezaměstnanosti a chudoby, v zajištění přístupů k sociálním institucím (zdrojům) a v pomoci začlenění do sociálních vztahů.*“ [Mareš, Sirovátka 2008:279] V případě sociální inkluze je důležité mít na paměti značnou komplexnost tohoto přístupu. Osoby, u nichž se snažíme o sociální začleňování, trpí většinou více problémy najednou, a proto je důležité nezaměřovat se pouze na jednu konkrétní oblast, ale na jejich celkovou situaci. V rámci sociální inkluze existují dva základní přístupy, a to individualizující a objektivizující. Individualizující přístup poukazuje na individuální selhání jedince a důležitost jeho vůle a snahy sociální integrace dosáhnout. Naopak objektivizující přístup vidí v příčinách sociálního vyloučení objektivní znevýhodnění skupin a sociální inkluzi řeší modelovou podporou jedinců na pracovním trhu a poskytuje jistý společenský standard [Mareš, Sirovátka 2008].

5 Metodologie

Na problematiku přechodu mladých dospívajících z dětského domova do společnosti jsem se rozhodla nahlížet optikou kvalitativní metodologie. Jedná se o metodu, která umožňuje podrobný popis, prozkoumání a porozumění danému jevu v jeho přirozeném prostředí [Hendl 2005:48-50; Šedová, Švaříček 2007:17; Reichel 2009:40-41].

Kvalitativní výzkumu je založený na hlubokých datech, cílem výzkumníka je zkonstruovat souhrnný obraz zkoumaného jevu. „*Záměrem výzkumníka provádějícího kvalitativní výzkum je za pomoci celé řady postupů a metod rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu.*“ [Šedová, Švaříček 2007:17] V rámci kvalitativního výzkumu se využívá logiky indukce, kdy výzkumník nejprve nasbírání dostatečné množství dat, po kterém následuje formulace vztahů, hledání pravidelností [Šedová, Švaříček 2007:24; Reichel 2009:41]. V kvalitativním výzkumu jsou volena taková témata, která nejsou zatím dostatečně prozkoumaná nebo o nichž se snažíme přinést nové názory [Šedová, Švaříček 2007:24]. Analýza kvalitativních dat probíhá současně při jejich sběru [Reichel 2009:41; Hendl 2005:46]. „*Sběr dat končí po teoretickém nasycení.*“ [Reichel 2009:41]

Práce je pojímána jako případová studie. Tento přístup „*je empirickým designem, jehož smyslem je velmi podrobné zkoumání a porozumění jednomu nebo několika málu případů...pro získání relevantních údajů jsou využívány veškeré dostupné zdroje i metody sběru dat.*“ [Šedová, Švaříček 2007:97] Tato metoda se snaží o komplexní porozumění reálného sociálního jevu, který zkoumá v jeho přirozeném prostředí. Případová studie má za cíl objasňovat vzájemné působení případu a okolí. Výhody, které tento přístup nabízí, jsou snadná srozumitelnost výsledků širokému okruhu čtenářů odborníků i laiků a zobrazení unikátních rysů zkoumaných jevů, jež jsou zásadní pro jeho porozumění. Nevýhody metody jsou takové, že dochází ke snadnému ovlivňování a zkreslování dat, které je dané výzkumníkem, a problém nastává také v ověřování spolehlivosti výzkumu z důvodu založení výzkumu na subjektivní interpretaci výzkumníka [Šedová, Švaříček 2007:97- 112].

5.1 Data a metody jejich sběru

Ve své bakalářské práci využívám primární a sekundární data. Primární data byla získávána prostřednictvím kvalitativního dotazování (interview). Sekundární data tvoří data získaná na základě studia dokumentů. Interview disponuje porozuměním zkušenosti, analýza dokumentů naopak teoretickým pochopením [Hendl 2005:1646]. Nástrojem kvalitativního dotazování byl polo strukturovaný rozhovor „*jenž se vyznačuje definovaným účelem, určitou osnovou a velkou pružností celého procesu získávání informací.*“ [ibid:168] „*Cílem polo strukturovaného rozhovoru je získat detailní a komplexní informace o studovaném jevu.*“ [Šedová, Švaříček 2007:13] Polo strukturovaný rozhovor disponuje předem připraveným okruhem témat, jenž mají být v rámci dotazování pokryta. V rámci mého výzkumu se jednalo o následující témata:

- *Proces přechodu z DD*
- *Přípravy na odchod z DD*
- *Problémy při přechodu z DD*
- *Oblast bydlení*
- *Sociální služby v Jihočeském kraji*
- *Využití odchodného*
- *Úspěšnost přechodu a bariéry na cestě do dospělosti*

Sběr dat probíhal v průběhu měsíců února a března 2019 v Jihočeském kraji. Před definitivním vstupem do terénu proběhla pilotáž, která sloužila k ověření aplikability nástroje sběru dat. Důraz byl kladen na zajištění vhodnosti, jasnosti a srozumitelnosti kladených otázek [Reichel 2009:73-74]. Všechny otázky v rámci rozhovoru byly otevřené. Časová dotace rozhovorů s respondenty byla 30-75 minut. Sběru dat pomocí interview přecházelo studium dokumentů. Výhodou této metody je, že nedochází k ovlivňování dat výzkumníkem a lze získat i informace těžko dosažitelné a staršího data. Nejdříve byly nalezeny vhodné dokumenty, poté došlo k jejich posouzení a následovalo hledání odpovědi na stanovené otázky [ibid:134-135]. Tato metoda, „*vzhledem k její nereaktivnosti, se hodí pro doplnění nebo verifikaci platnosti poznatků získaných jinou cestou.*“ [ibid] V rámci analýzy byly využity úřední a veřejné dokumenty v psané podobě. Studium dokumentů má dále tu přednost, že se

jedná o finančně nenáročnou metodu, ale zároveň poskytuje často velmi kvalitní informace, jejichž autoři jsou většinou skuteční profesionálové [ibid:73-74].

Výběr respondentů probíhal na základě záměrného nepravděpodobnostního výběru. V tomto případě „*nemá každý z prvků základního souboru stejnou možnost, tj. pravděpodobnost stát se součástí výběrového souboru.*“ [ibid:80] V rámci tohoto výběru byly využity dva konkrétní postupy, a to výběr úsudkem (účelový výběr) a výběr nabalováním (snowball sampling). Výběr úsudkem je ideální volba pro soubory s menším počtem jednotek. Podstata výběru spočívá v tom, že „*výzkumník znalý kontextů zkoumané problematiky vybere prvky sám*“. [ibid:83] Výběr nabalováním „*je velmi vhodný k výběrům ve specifických souborech, které jsou výzkumníkům neznámé, pro které neexistují seznamy ani jiné opory výběru...užívá se též k výběru expertů.*“ [ibid 2009:83] Snowball sampling je proto ideální metoda pro zkoumání skrytých populací, k nimž není jednoduché, se dostat [Hartnoll a kol. 2003:13]. V počáteční fázi se předpokládá malé množství respondentů splňující daná kritéria, kteří následně doporučí další vhodné respondenty, kteří doporučí další kandidáty, čímž se počet respondentů zvyšuje [Reichel 2009:8; Hartnoll a kol. 2003:19].

Respondenti byli vymezeni do třech kategorií na základě jejich vztahu ke zkoumané problematice. První skupinu respondentů tvoří pracovníci DD. Ve druhé skupině respondentů nalezneme zástupce neziskové organizace a zařízení poskytující sociální služby typu domova na půl cesty. Třetí skupina respondentů se skládá ze samotných mladých osob, které mají osobní zkušenost s ústavní výchovou a přechodem do samostatného života.

Tabulka 2: Pracovníci DD

Respondent:	Informace o respondentovi:	Délka rozhovoru:
Pracovník 1	Vychovatel v DD 30 let praxe	36 minut
Pracovník 2	Ředitel DD Dlouholetá praxe, ředitel již 3. DD	35 minut
Pracovník 3	Vychovatel v DD	45 minut
Pracovnice 4	Sociální pracovnice v DD	30 minut

Zdroj: Autorka

Tabulka 3: Zástupci neziskové organizace a sociální služby

Respondent:	Informace o respondentovi:	Délka rozhovoru:
Expertka 1	Sociální pracovnice v domově na půl cesty	50 minut
Expertka 2	Pracovnice neziskové organizace působící v Jihočeském kraji	1 hod. 15 minut

Zdroj: Autorka

Tabulka 4: Osoby, které absolvovaly odchod z DD

Respondent:	Informace o respondentovi:	Délka rozhovoru:
Sabina	Osoba, která absolvovala přechod z DD do samostatného života. DD opustila v 19 letech.	40 minut
Marek	Osoba, která absolvovala přechod z DD do samostatného života. DD opustil ve 21 letech.	45 minut
Radim	Osoba, která si prošla přechodem z DD do společnost. 23 let. DD opustil, neúspěšně, poté se vrátil zpět a nyní ho opět čeká odchod z DD	30 minut

Zdroj: Autorka

5.2 Metody zpracování dat

Analýza získaných dat byla prováděna pomocí tematické analýzy, což je velmi často užívaná metoda právě v rámci kvalitativního výzkumu. „*Tematická analýza je proces identifikace datových vzorců, datových konfigurací a témat v kvalitativních datech... v rámci tematické analýzy organizujeme a detailně popisujeme získaná data.*“ [Hendl 2005:264] Tematická analýza disponuje vhodností při zpracování velkého množství dat či aplikovatelností u takových výzkumných otázek týkajících se témat, se kterými výzkumník nemá osobní zkušenost [ibid:264-276]. Jedná se o velice pružnou metodu. Jelikož v rámci výzkumu cílím na lidské zkušenosti a názory, je tato metoda velice vhodná. Využiji induktivní způsob kódování dat, kde témata určuje obsah dat samotných. Využiji jak individuální data z rozhovorů, tak sekundární data zabývající se problematikou.

Před samotnou analýzou byl proveden částečný transkript nahrávek z rozhovorů v elektronické podobě. Částečně z toho důvodu, že moji respondenti často odbíhali od tématu rozhovoru a hovořili o oblastech, které nebyly předmětem mého výzkumu. Jazyk respondentů byl ponechán v původním znění v rámci zachování autentičnosti. Poté jsem si elektronická data vytiskla, abych s nimi mohla lépe pracovat a používat barevného označení a rozstříhání. Všechna data, včetně již proběhlých studií a zákonů, které byly součástí obsahové analýzy, jsem opakovaně pročítala a začala jsem si všimnout určitých vzorců, témat a zajímavých stanovisek respondentů. Začala jsem kódovat, abych redukovala data, použila jsem jednoduché kódy pro organizaci dat. Snažila jsem se nalézt podobnosti, rozdíly a zajímavosti. Po kódování následovalo hledání témat pro analýzu kódů. Nalezená témata byla slučována do obecnějších či rozdělována do konkrétnějších. Poté jsem hledala odpovědi na výzkumné otázky.

5.3 Důvěryhodnost a kontrola dat

Kvalita výzkumu je zajišťována na základě několika kritérií. Jedním z těch nejdůležitějších je bezesporu platnost (validita), již se rozumí, zda v rámci výzkumu došlo skutečně ke zkoumání těch jevů, které měly být zkoumány, zda jsme získali skutečně odpovědi na výzkumné otázky, zda jsme získali obraz skutečnosti. Platnost

v kvalitativním výzkumu bývá spíše vyšší. Dalším z kritérií je spolehlivost (reliabilita)³, která je reprezentována stálostí dosažených výsledků. Spolehlivost je obecně v rámci kvalitativního výzkumu spíše nižší. Mohla bych, při stejném postupu, získat jiné respondenty a od nich jiné výpovědi, což by mohlo být ovlivněno několika faktory, například aktuální ochotou či časovými možnostmi respondenta se výzkumu zúčastnit. Nemohu proto zaručit, že opakované měření by znamenalo shodné výsledky. Dalším z kritérií kvality výzkumu je zobecnitelnost, která je v kvalitativním výzkumu spíše nižší [Reichel 2009:67-69]. Na druhé straně v rámci případové studie je určitá míra zobecnitelnosti možná. Lze ji dosáhnout prostřednictvím nalézání určitých vzorců a pravidel, které se v rámci zkoumaného případu vyskytují a které by mohly být aplikovatelné i na ostatní podobné případy [Kosař, Petrov 2016]. „*Případové studie mohou aspirovat na zobecnění analytické, nikoliv statistické.*“ [Kosař, Petrov 2016:25]

K zajištění důvěryhodnosti výzkumu bylo využito kombinace členského ověřování (ang. member checkingu), výběru účastníků výzkumu a přímých citací. V rámci členského ověřování dochází k tomu, že výsledky výzkumu jsou ověřovány bezprostředně mezi členy zkoumaného souboru. V praxi došlo k tomu, že výsledky výzkumu byly předloženy dvěma konkrétním respondentům, s cílem získat jejich zpětnou vazbu k závěrům projektu. Důvěryhodnost výzkumu byla dále podpořena výběrem co nejvhodnějších účastníků výzkumu, kdy se jednalo o skutečné experty s bohatými zkušenostmi a znalostmi v rámci zkoumané problematiky. Třetím aspektem, který byl použit pro zvýšení důvěryhodnosti výzkumu, bylo uvádění přímých citací účastníků výzkumu, a to s cílem poukázat na osobité výpovědi respondentů a neočekávaná zjištění [Šedová, Švaříček 2007:32-35].

Aby byl můj výzkum co nejvíce důvěryhodný, rozhodla jsem se využít tzv. triangulace dat, kdy využiji více metod sběru dat [Hendl 2005: 151]. Jako hlavní metodu sběru dat jsem využila polo strukturované rozhovory. Tuto metodu jsem doplnila o tematickou analýzu dokumentů. V rámci výzkumu nesmíme také zapomínat na kritérium přenositelnosti (aplikovatelnosti) a autenticity. V rámci přenositelnost

---

³ Kritérium spolehlivosti bývá někdy nahrazováno kritériem správnosti, které značí přesnost výzkumu a upozorňuje na to, že výzkumník si nesmí data domýšlet a kritériem pečlivosti, které klade důraz na doložení závěrů výzkumu. [RUBIN, RUBINOVÁ 2005]

výzkumu došlo k propojení závěrů výzkumu a odborné literatury. Z hlediska autenticity zastávám kritérium nestrannosti. Nestrannost klade důraz na to, aby badatel odkryl svou pozici a pozici svých respondentů. Konkrétně v tomto výzkumu zastávám pozici výzkumníka bez jakýchkoli vedlejších úmyslů. Respondenti naopak mohou hovořit takovým hlasem, jenž doufají, že bude vyslyšen a dojde ke změnám v rámci fungování systému ústavní výchovy v České republice [Šedová, Švaříček 2007:36-39].

Výzkum má i přes veškerou snahu určitá omezení. Obecně kvalitativní výzkum neumožňuje generalizovat výsledky šetření na populaci [Hendl 2005:50; Reichel 2009:40; Šedová, Švaříček 2007:25]. Další nevýhodou zvoleného přístupu je, že sběr a následná analýza vykazují vysokou časovou náročnost [Hendl 2005: 50; Reichel 2009:41]. Problém nastává také v situaci, kdy bychom chtěli provádět kvantitativní předpovědi, což je v rámci zvoleného přístupu problematické [Hendl 2005: 50]. Dalšími možnými limity, které je třeba brát v potaz, jsou ty, kdy vzpomínky mladých dospívajících o odchodu z dětského domova se nemusí shodovat s realitou. Existuje také možnost, že pracovníci ve zkoumané oblasti nesdělili skutečný problém.

V průběhu realizace výzkumu jsem narazila na problém při sběru dat, kdy několik oslovených expertů neposkytlo buď žádnou zpětnou vazbu, nebo ji poskytli v prodlevě několika týdnů po oslovení, kdy již nebylo možné z časových důvodů s nimi rozhovor provést. Další problém nastal, kdy jsem díky metodě sněhové koule obdržela kontakt na zajímavého respondenta se zkušeností s ústavní výchovou, který bohužel s účastí ve výzkumu nesouhlasil. Také musím upozornit na fakt, kdy jsem se nedostala k těm mladým osobám, kterým se přechod do společnosti opravdu nepovedl a skončili například na ulici. V mém vzorku převládají ti mladí lidé, jejichž přechod lze hodnotit jako úspěšný, což mohlo ovlivnit jejich ochotu se výzkumu zúčastnit.

5.4 Etika výzkumu

Důležitou součástí výzkumu byly i etické otázky. Všechny osoby, které se zúčastnily výzkumu, byly poučeny o průběhu výzkumu, jeho účelu a poskytly ústní informovaný souhlas s účastí ve výzkumu. Respondenti si nepřáli zveřejnění své skutečné identity z důvodu ochrany svého pracovního místa a pověsti. Z tohoto důvodu jsou v rámci výzkumu anonymizováni a označováni ne jmény, ale kategoriemi „respondent“

a „pracovník“. Pseudonymy jsou označováni respondenti, kteří mají osobní zkušenost s přechodem z ústavní výchovy do společnosti. Zejména u těchto osob bylo velmi důležité ochránit jejich soukromí, aby nedošlo ke zneužití citlivých informací či k jejich psychickému ohrožení. Při rozhovorech s právě těmito osobami bylo důležité zajistit emoční bezpečí, aby bylo možné získat osobní a citlivé informace o jejich odchodu do samostatného života. Téměř všichni respondenti poskytli souhlas k nahrávání rozhovoru. Těm, kteří s nahráváním nesouhlasili, bylo plně vyhověno a informace byly zapisovány do deníku. Účastníci výzkumu byli taktéž informováni o zpřístupnění jim celé práce v případě zájmu.

6 Přechod do samostatného života

Většinu mladých lidí čeká po dosažení plnoletosti, ukončení studií či v jejich průběhu odchod z domova, od rodičů, kteří se o ně starali, a osamostatňují se. Mladí lidé, kteří opouštějí dětské domovy, mají celý tento proces mnohonásobně těžší, ve většině případů nemají podporu své rodiny k tomu, aby vedli slušný život, studovali, našli si práci. Tyto osoby se nacházejí v situaci, kdy jsou ohroženy sociálním vyloučením. Často nemají hlubší sociální vazby nebo se vracejí do nevhodného prostředí, ze kterého byly jako děti odebrány [Davidová a kol. 2010:74].

Mladé dospívající ještě před opuštěním dětského domova dostává na starost sociální kurátor, jenž je definovaný jako „*odborný pracovník státní sociální pomoci v ČR, který poskytuje kontinuální poradenskou a socioterapeutickou službu a pomoc při překonání obtížných životních situací.*“ [Matoušek 2008:197]. Jednání se sociálním kurátorem je povinen umožnit mladému dospívajícímu ředitel zařízení. Ten má povinnost informovat nejméně 6 měsíců před ukončením jeho ústavní výchovy obecní úřad s rozšířenou působností [zákon č. 109/2002 Sb.]. Práce sociálního kurátora je legislativně vymezena v zákoně č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, cílové skupiny práce sociálního kurátora jsou pak legislativně vymezeny v zákoně č. 111/2006 Sb. o pomoci v hmotné nouzi. Základní a odborné sociální poradenství, které poskytuje sociální kurátor, definuje vyhláška 505/2006. Sociální kurátor, jako státem garantovaná pomoc, poskytuje podporu mladým dospívajícím v řešení jejich situace, zejména jim napomáhá řešit otázky spojené s bydlením, zaměstnáním, zprostředkováním dávek v hmotné nouzi či sociální terapií. Sociální kurátoři působí ve všech regionech České republiky a jejich spolupráce s klienty není časově omezena [Pěknava].

Sociální kurátor spolupracuje s orgánem sociálně právní ochrany dětí (OSPOD) a se školským zařízením, v němž je dítě umístěno. Kurátor se zabývá úkoly, jež je třeba řešit, ještě než dítě dětský domov opustí a s klientem spolupracuje již 3-6 měsíců před jeho odchodem ze zařízení. Kurátor napomáhá jedinci začlenit se co nejúspěšněji do společnosti. Sociální kurátor napomáhá dítěti například i v oblastech zdravotních a snaží se navázat spolupráci s rodinou dítěte za účelem zlepšení rodinných vazeb [Gojová a kol. 2007].

Spolupráce se sociálním kurátorem probíhá, problém je ale v tom, že ne po celou dobu, kdy by ji dospívající mohl využít. Mnohým dospívajícím sociální kurátor v procesu přechodu do samostatného života vůbec nepomůže. „K 18. roku jsou mladí dospívající předáni kurátorům pro dospělé, který jsou zahlcený prací tak, že nestíhají.“ [Expertka 2] Velkým problémem se ukázala být otázka důvěry, sociální kurátor je pro mladé dospívající někdo cizí, kdo na ně nemá čas a kdo je nezná. Mladí dospívající jsou tedy, v této obtížné životní fázi, odkázáni především sami na sebe, popřípadě na neziskové organizace či na pracovníky z DD.

„Sociální kurátor se mnou rozhodně nespolupracoval a nepomáhal mi...pomáhá mi patron z yourchance a koordinátorka yourchance, hlavně s bydlením.“ [Radim]

„Mě vlastně nepomáhal nikdo. Když jsem třeba ale nevěděla co uvařit, obrátila jsem se na vychovatelku DD, které jsem věřila.“ [Sabina]

Přechod mladých dospívajících z dětského domova do samostatného života je náročný po všech stránkách. Přestože se na něj nedá dopředu připravit, obecné přípravy, kdy se dítě podílí na chodu rodinné skupinky a učí se domácím pracím, začínají standardně jako v běžných rodinách. „Hodně záleží taky na tom, v kolika letech dítě do zařízení přijde.“ [Pracovník 2] Cílenější přípravy v podobě učení se finanční gramotnosti, absolvování programů neziskových organizací, seznamování se s úřady a občanskými povinnostmi, započínají kolem 14.-16. roku.

„Přípravy na odchod z DD, začaly, když jsem v 16 letech byl přeřazen do společného bytu, který byl na sídlišti v panelovém domu mezi ostatními lidma. Tehdy jsem se musel začít starat a dělat domácí práce, v bytě nás bylo 6, takže jsme každý dělali něco, byla tam s náma vychovatelka, která nám se vším pomáhala.“ [Marek]

Konkrétní podoba příprav na přechod dětí z dětských domovů do samostatného života není zákonem daná, každé zařízení si ji stanovuje samo dle svého vnitřního řádu a tak, jak nejlépe samo uzná za vhodné. Starší jedinci již chodí na brigády a všichni jsou vedeni k tomu, aby uměli hospodařit s penězi, věděli, co je a není nutné si koupit a jaké výdaje je potřeba vynaložit za měsíční náklady. Prakticky je odchod dítěte z dětského

domova zajišťován sociální pracovníci, která dítěti zodpovídá otázky s přechodem spojené [Placáková a kol. 2011]. Vyhláška 438/2006 uvádí, že „v zájmu přípravy na budoucí samostatný život dítěte může být v zařízení zřízena jedna nebo více samostatných bytových jednotek pro ubytování jednotlivých dětí nebo nejvýše tříčlenné skupiny dětí, které se připravují na odchod ze zařízení. Do těchto bytových jednotek mohou být umístěny děti starší 16 let podle kritérií a za podmínek stanovených vnitřním řádem zařízení.“ [vyhláška č. 438/2006, § 2 odst. 6]

Děti v ústavních zařízeních žijí často jako vyšší střední třída, a to z důvodu, že dětské domovy disponují značnými finančními prostředky pro jejich chod. Výjimkou nejsou letní dovolené či značkové oblečení dětí. Zde nastává často problém střetu očekávání a reality, kdy mají děti pocit, že život v zařízení je shodný s životem venku, což ale není pravda, jelikož se většinou děti vracejí do sociálně slabšího prostředí. Těmito podmínkami se úspěšnost budoucí adaptace snižuje a mladí lidé se do společnosti začleňují se značnými obtížemi [Davidová aj. 2010:79-80]. „V dětském domově jsem se měla lépe, než kdejaké dítě v běžné rodině“ [Sabina] Mnohem cennější než materiální podpora by byla jistá podoba duchovní podpory, poradenství, navázání přátelství či důvěrných kontaktů, na které by se mladí v případě potřeby mohly obrátit. *Je lehký jim něco dát, lepší by bylo je spíš něco naučit.*“ [Pracovník 1]

Přirozeně se také objevuje problém, kdy se děti příliš fixují na pracovníky v zařízeních, jimiž jsou vychovatelky (tety) a vychovatelé (strýcové) [IPSOS 2015]. Mladí dospělí trpí absencí trvalých hlubších interpersonálních vztahů, sociálních jistot, trvalého zázemí, má sklony k impulzivnímu jednání a nízkou sebedůvěru [Kovařík a kol. 2004:129]. V souvislosti s přechodem mladých jedinců do samostatného života bývá upozorňováno na tzv. „skleníkový efekt“. Jedná se o situaci, kdy mladý člověk nemá dostatek praktických životních zkušeností a nedokáže se sám rozhodovat [Davidová aj. 2010:79- 80].

Existují dva typy dětských domovů, na čemž se odráží jak fungování v zařízení, tak zejména úspěšnost v přechodu mladých dospívajících do samostatného života. První typ zařízení má institucionální podobu, žije v něm z pravidla větší počet dětí, kteří oslovují personál vychovatelko nebo dokonce „vychno.“ V rámci tohoto zařízení většinou děti nepřemýšlejí o své budoucnosti, jde jim o to se co nejdříve z domova

dostat a není neobvyklé, že z domova dokonce utíkají. Roli zde také hraje poloha zařízení, kdy se tato zařízení nacházejí spíše ve městech. Velkou roli také hrají schopnosti a přístup ředitele zařízení, který je často zahlcen povinnostmi ohledně školy, jenž má na starost zároveň s dětským domovem, přestože se nejedná o dětský domov se školou. Druhý typ zařízení se nachází spíše na okraji měst a v odlehlejších oblastech. Ředitelé těchto domovů oplývají jak lidským přístupem, tak i dobrými manažerskými schopnostmi. Pracovníci zařízení bývají oslovováni teto a strejdo. I když se dětem v zařízení nemusí líbit, vědí, že je pro ně dobré v něm zůstat. V těchto typech DD žije většinou menší počet dětí [Expertka 2].

Mladí dospívající při odchodu z DD obdrží odchodné a mají nespočet možností, jak s ním naložit a na co ho použít. Dětské domovy mnohem více upřednostňují vyplácení odchodného buď v materiální podobě, nebo v rámci zaplacení kauce na bydlení. Důvod je jasný: „*Problém je ten, že když dítě odejde s větším obnosem, roztočí ho. My se proto snažíme dětem prostřednictvím odchodného zaplatit kauci, nájem dopředu. To má mnohem větší smysl.*“ [Pracovník 2] Materiální podoba odchodného, například v podobě spotřebičů do domácnosti, v sobě ovšem ukrývá úskalí, kdy není neobvyklé, že jedinci spotřebiče prodají a za utržené peníze nakoupí věci, po kterých touží, ale které ovšem nejsou tak důležité. Dalším problémem, který se s odchodným v podobě finančního obnosu pojí, je zájem rodiny finanční prostředky dítěte získat. „*Ta rodina moc dobře ví, že dítě odchází s dost penězma, který by mohly z dítěte dostat.*“ [Pracovník 1] S touto nepříjemnou zkušeností se potýká valná většina dětí, které se po odchodu z dětského domova vrátí zpět do rodin, včetně respondenta Radima. Sabina a Marek odchodné využili na zaplacení kauce a nájmu na bydlení.

Někteří mladí lidé vnímají ústavní výchovu jako velice omezující, a proto se odchodu z dětského domova nemohou dočkat a soustředí se plně pouze na dosažení zletilosti. Mají dojem, že jako dospělí již nemusí nikoho poslouchat, často neshledávají jako důležité ani dokončení vzdělání či zajištění si práce a bydlení [Davidová a kol. 2010:79-80]. „*Hodně dětí odchází k 18. Roku. I když ještě studují, radši toho nechají, aby měli svoji volnost, chtějí svoji svobodu.*“ [Pracovník 1] Problémem při odchodu k 18. roku je zejména nedokončené vzdělání, [Davidová aj. 2010:79-80] kdy většina mladých dospívajících odchází z dětského domova pouze se základním

vzděláním. V rámci systému vzdělávání je naráženo na problém, kdy se představy o budoucím studiu jedinců neshodují s následnou skutečností a dochází k zanechání studia. Pokračovat ve studiu po odchodu z dětského domova se daří pouze jednomu dítěti z deseti. Problém je také v tom, že většina mladých končí vzdělání pouze s výučním listem, jelikož mezi celkovou nabídkou nabízených studijních oborů převažují služby v oblasti hoteliérství a gastronomie [IPSOS 2015]. Pracovníci v DD se snaží své svěřence přesvědčit, aby dokončili alespoň středoškolské vzdělání ideálně s maturitou či získali výuční list: „*Snažíme se děti přemlouvat, aby do toho učení šli, i když vlastně bychom to dělat neměli.*“ [Pracovník 3] Důvod je prostý a to zajistit prostřednictvím vzdělání dětem co nejlepší uplatnění na trhu práce a tím i dostatečné materiální zabezpečení a lepší život. „*Měli jsme tam dva nebo tři do 22 let, ale stejně to nedostudovali*“ [Pracovník 1] Díky určitému nátlaku a přesvědčování pracovníků DD se někdy podaří, aby dospívající dokončili střední školu, příp. odborné učiliště ještě během života v DD.

„*Na tom, že jsem střední dodělala, měla určitě vliv teta, která mi říkala, že škola je prostě hrozně moc důležitá a že se učit musím, abych maturu měla.*“ [Sabina]

„*Tak určitě je to zásluha taky vychovatelky, ta mi říkala, že jsem šikovnej a mám na to hlavu, tak toho musím využít. Ale chtěl jsem taky sám, věděl jsem, že bez školy by to fakt nešlo a chtěl jsem pro sebe dobrej život, něco si vydělat prostě, ne bejt bez peněz.*“

[Radim]

Mladí dospívající, kteří opouští dětský domov, se potýkají s několika závažnými obtížemi naráz. Otázka bydlení je jedním ze zásadních problémů [Kovařík a kol. 2004:135; IPSOS 2015]. Odhaduje se, že 25% českých lidí bez domova má zkušenost s dětským domovem [Heczková 2001]. V současné době lze, díky možnostem internetu a mobilního telefonu, nalézt bydlení mnohem snadněji. Není možné ovšem tvrdit, že právě otázka bydlení je pro všechny mladé dospívající ten největší problém, každý se potýká s něčím jiným.

„Nemůžu říct, co je největší problém, děti řeší jak bydlení, tak finanční záležitosti či ztrátu zázemí, nedá se říct, co je pro ně nejhorší. Přesto, kdybych byl osobně nucený problémy škálovat, ten největší by byl bydlení.“ [Pracovník 2]

„Největším problémem nebylo najít si bydlení nebo zaměstnání, ale ta samota.“
[Sabina]

„Největší problém byly fakt ty peníze.“ [Marek]

Ne všichni mladí dospívající vnímají odchod z DD jako náročnou záležitost, která si žádá samostatnost a zodpovědnost. *„Děti problémy neřeší. Co víme, tak když odejdou, tak se sejdou s nějakou svojí komunitou vrstevníků venku a v rámci ní se potloukají.“*
[Pracovník 1]

Jednou z velkých obtíží mladých lidí při odchodu z ústavní péče je nedostatek informací a finanční negramotnost, která může vyústit až v situaci, kdy skončí na ulici. Dospívající nemají dostatek informací o pomoci konkrétních organizací, které by mohli využít při odchodu z ústavní péče. Mladí lidé nevědí, o co všechno se musí po svém odchodu z dětského domova postarat a jak přesně reálný život, včetně veškerých povinností zejména po finanční stránce vypadá, 67% dětí dokonce nemá ušetřené peníze, které by mohlo využít po odchodu z ústavní péče [IPSOS 2015].

Zcela zásadní roli představuje v procesu přechodu mladého dospívajícího do samostatného života jeho rodina. Jedná se většinou o prostředí, které není vhodné k výchově mladého člověka a neposkytuje mu správný příklad a vzor. Během pobytu v DD dítě s rodinou udržuje pravidelný kontakt, což může představovat problém. Rodiny, ze kterých děti do dětských domovů přicházejí, žijí často ze sociálních dávek a často se potýkají s finančními problémy, s exekucí. Velmi negativně je hodnocena až příliš snadná dostupnost sociálních dávek, která zapříčiňuje, že se sociální dávky nedostávají pouze k potřebným a mnoho osob jejich snadné dostupnosti pouze využívá. Navíc tato skutečnost negativně ovlivňuje motivaci mladých dospívajících, kteří se vrátili do své původní rodiny k tomu, aby si našli zaměstnání a byli finančně soběstační. V momentě, kdy se jednice do rodiny vrací, vidí, že život na sociálních dávkách je v pořádku. Rodina je často motivována financemi dítěte, které chce získat.

„Dětské domovy fungují jako internáty, děti na prázdniny, víkendy, svátky, jezdí domů. Můj názor je, že je to špatný příklad. Děti si udržují špatné vzorce, které vidí doma. Dítě se dává co nejlíže k rodině. Stává se, že děti jsou ve stejném městě jako je rodina i domov, to úplně postrádám logiku.“ [Expertka 2]

„Děti pocházejí většinou ze sociálně slabých rodin, které žijou ze sociálních dávek. Tady je průser v tom, že dítě najednou zjistí, že vlastně nemusí nic, nastaví ruku a dostane peníze od státu...., U nás máme už několik generací dětí z jedné rodiny. V 18 od nás odejde dítě a za pár let k nám přijde jeho dítě a tak pořád dokola. Jedná se o jedny a ty samé rodiny.“ [Pracovník 1]

Žádný z dotazovaných respondentů, kteří si prošli přechodem z dětského domova do samostatné dospělosti, nepobírá sociální dávky. [Radim, Marek, Sabina] Je naprosto obvyklé, že rodiče využijí trestní bezúhonnosti dítěte ke svému vlastnímu prospěchu. *„Ti rodiče vědí, že dítě ještě nemá dluhy, tak toho využijí, něco napíší a ono pak skončí v exekuci.“ [Expertka 2]* Respondent Radim po odchodu z DD zvolil návrat k rodině. Bohužel se mu ale start do nového života nepovedl, skončil zásluhou rodiny s dluhy, a to ve výši 90 000 Kč z důvodu neplacení paušálu u telefonního operátora. Svou zoufalou situaci se mu nakonec povedlo vyřešit tím, že se z rodiny vrátil zpět do dětského domova, vystudoval střední odborné učiliště s nadstavbou, našel si několik prací a dluhy splatil. Nyní je mu 23 let a přechodem prochází opět. V tomto případě ale již volí samostatné bydlení, se kterým mu pomáhá organizace yourchance. S rodinou již v kontaktu není.

Pro úspěšný přechod mladého jedince do společnosti je velmi důležité kritérium vlastní motivace. Je obtížné podávat pomocnou ruku někomu, kdo o ni nejeví zájem. *„Jsou tu dvě skupiny dětí. Nezodpovědné vůči sobě anebo naopak zodpovědné. Ty zodpovědné pomoc většinou nepotřebují. Dostanou se ke mně ale i ty nezodpovědné děti, které jsou v problémech, jsou zadlužený a na ulici.“ [Expertka 2]* Dotazovaní respondenti uvedli, že byli dostatečně motivovaní proto, aby přechod do samostatné dospělosti zvládli úspěšně. Přestože první krůčky nebyly jednoduché a museli se potýkat s různými nepříjemnými situacemi, nevzdali se a rozhodli se bojovat za život,

který si v DD vysnili. [Sabina, Marek]

„Moje motivace jsem byla já. Hodně jsem myslela na sebe a své pohodlí a nelituju toho. Musela jsem se postarat sama o sebe. Rozhodně jsem věděla, že nechci dopadnout špatně a i když mi ze začátku vše nevycházelo hned podle plánu, nenapadlo mě, že bych se vzdala. Chtěla jsem si udělat svojí domácnost takovou, jakou jsem si vysnila“

[Sabina]

Důležitým faktorem, který může přispět k úspěšnému přechodu, je spolupráce a to zejména včasná spolupráce dětí na projektech neziskových organizací. *„Klíčové je to, abychom s dětmi spolupracovali od 15 let v rámci jejich pobytu v DD. Tato spolupráce působí jako velká prevence a výsledky jsou mnohem lepší než u dětí, ke kterým se dostaneme později. „Je znát, pokud s dítětem pracujete již v dětském domově, nebo nás kontaktuje zpětně.“* [Expertka 2] Ke spolupráci se většina dětí staví zodpovědně, alespoň v době, kdy ještě pobývají v DD. Důležité je, aby si děti k pracovníkovi neziskové organizace vybudovali důvěru, díky které se na ni v budoucnu budou moci obrátit se svými problémy. V posledních letech se činnost a nabídka neziskových organizací rozšířila až přespříliš.

„Přichází k nám hodně neziskovek a svoje programy nabízí, ještě jsem ovšem neměl ani čas je všechny prohlédnout...spolupracujeme s yourchance, s neziskovkami nabízejícími patrony a s Jihočeskými nadějemi.“ [Pracovník 2] *„Problém je ten, že do dětí neustále někdo něco hustí. V domově, na akcích. Jde to jedním uchem sem, druhým ven. Je to nebaví poslouchat. Problém je ten, že když normální dítě rodiče neposlechne a něco se mu nepovede, pomůžou mu. Tyhle děti už ale nemají možnost pak za někým dojít.“*

[Expertka 2]

Respondenti, kteří mají osobní zkušenost s přechodem z DD do samostatného života, uvedli, že s neziskovou organizací spolupracovali před odchodem z DD, po odchodu se jejich spolupráce ovšem přerušila [Marek, Sabina]. Respondent Radim naopak spolupracuje s neziskovou organizací i při odchodu z DD, kdy využívá podpory mentora. Navíc mu organizace pomáhá nalézt samostatného bydlení a poskytla mu

finanční příspěvky na úhradu kauce a prvního nájmu.

V úspěšnosti přechodu z DD do samostatného života hraje velkou roli integrace jedince do společnosti. Marek, který zhodnotil svůj přechod do společnosti, jako úspěšný zdůrazňoval v rámci integrace do společnosti roli zaměstnání, na což upozornila i respondentka Sabina. Oba respondenti dále upozornili na roli partnerských vztahů, které k integraci do společnosti nepochybně přispěli. Radim naopak uvedl, že v rámci úspěšného začlenění do společnosti spoléhá na své znalosti a dovednosti. Integraci do společnosti, i když ne v zcela dobrém slova smyslu může nepochybně pomoci i vrstevnická skupina přátel. „*Nechtěla jsem se chytout hlavně žádné party, abych nedopadla špatně.*“ [Sabina]

Přestože jsou jedinci v době odchodu z dětského domova již formálně dospělí, neznamená to vždy, že se tak i cítí. Existují ovšem i takoví jedinci, kteří si v čase odchodu z DD dospělí připadají. V tomto případě nelze plně zobecňovat, jelikož se jedná o velmi subjektivní a individuální pocit každého člověka. Lze ale tvrdit, že odchod z DD napomáhá tomu, že jedinec začne sám sebe vnímat jako dospělého.

„*Úplně dospěle jsem si nepřipadal, dospěláka ze mě udělal hodně ten odchod z DD, kdy už jsem neměl nikoho za zády a musel jsem se spolehnout fakt jenom sám na sebe.*“

[Marek]

„*Cítila jsem se dospěle, když jsem odcházela a na změnu jsem se těšila.*“ [Sabina]

Zde bych nyní ráda uvedla konkrétní citaci od respondenta, která demonstruje, jak náročný proces přechodu je. „*Přechod do dospělosti byl hodně tvrdý, po ukončení studia...jsem myslel, že budu moc být v DD do konce srpna...ale musel jsem odejít hned po posledních maturitních zkouškách, což jsem nevěděl, chtěl jsem celé léto pracovat, abych si vydělal nějaké peníze do startu... Když mi Paní ředitelka oznámila při příjezdu do DD, že zítra už oficiálně musím pryč, ...tak jsem byl zaskočený, nezbývalo mi nic jiného, než sednou k pc a hledat. Nakonec jsem našel malou garsonku...a práci jsem vzal první, která se naskytla,... V DD mi dali 15 tisíc do startu, což pokrylo jeden měsíc nájmu, protože jsem si nějaké peníze musel nechat na stravu, a jízdné do práce...měl jsem jen postel a televizi...takže jsem neměl pračku, lednici, atd.....asi tři čtvrtě roku,*

kupoval jsem si tedy jen jídlo, které jsem spotřeboval, a prádlo jsem si pral u přítelkyně a u kamarádů. Rozhodně mě nenapadlo, že bych se vzdal. Věděl jsem, že tohle musím přežít a pak to bude dobrý. “ [Marek]

6.1 Oblast bydlení a sociální pomoci

Mezi možnosti, kde mohou mladí dospívající po odchodu z dětského domova bydlet, patří: dům na půl cesty, azylové domy, noclehárny, zaměstnanecké ubytovny, v samostatném bydlení či sdíleném bydlení s dalšími mladými lidmi, příp. s partnerem, u rodiny či příbuzných.

Nejčastěji se mladí dospívající vrací po ukončení ústavní výchovy zpět do své původní rodiny, popř. k příbuzným [Kovařík 2004:140-141]. Vše záleží na tom, zda rodina o jedince jeví zájem. Te je ovšem velmi silně ovlivněn finančními prostředky, které si děti z dětských domovů odnášejí. Ti dospívající, kteří volí jako své budoucí útočiště rodinu, se stanou buď nezaměstnanými, nebo chtějí dále studovat [ibid].

„Nejčastěji od nás děti odcházejí zpět do rodiny a vrací se tam, odkud přišli. V tomto případě je pak naše práce dá se říct zbytečná. Rodiče jim peníze seberou a děti skončí na dávkách.“ [Pracovník 1]

Další možné řešení bydlení mohou poskytovat i zaměstnanecké ubytovny, které slouží k ubytování zaměstnanců firmy a jsou zpoplatněny v různé výši. Na rozdíl od domů na půl cesty nebo azylových domů neposkytují zaměstnanecké ubytovny poradenské či terapeutické služby, ale pouze možnost ubytování. V současné době nejsou zaměstnanecké ubytovny dětmi využívány v takové míře, jako tomu bylo dříve. *„Děti tam už tolik neodcházejí.*“ [Pracovník 1]

Samostatné bydlení či sdíleném bydlení s dalšími mladými lidmi, příp. s partnerem, představuje další z hojně využívaných možností bydlení po odchodu z dětského domova [Kovařík 2004:140-141]. V případě vlastního nájemního bydlení je ovšem zapotřebí, aby mladí jedinci měli finanční prostředky k uhrazení prvního nájemného, případně kauce, kterou mnozí pronajímatelé požadují. Varianta samostatného bydlení je odborníky hodnocena jako velice kladná a fungující. *„Jedné slečně se nám povedlo sehnat samostatné bydlení, zaplatili jsme ji tři kauce a ona se*

krásně chytla.“ [Pracovnice 4] Dle názorů odborníků i samotných dětí znamená samostatné bydlení nejlepší způsob řešení jejich situace a vidinu v lepší budoucnost. [Sabina, Pracovník 1, Pracovník 2, Pracovnice 4, Expertka 2] *„Děti, které jsou rozumné, a chtějí pro sebe lepší život, se snaží skončit v podnájemních bytech.“* [Expertka 2] Zejména v případě dívek je odchod k partnerovi jednou z nejčastěji volených možností následného bydlení.

Zcela zásadní v rámci otázky bydlení je absence startovacích bytů v jižních Čechách, které by měly dětské domovy k dispozici. Startovací bydlení v celém Jihočeském kraji skutečně chybí, přestože je o něj mezi dětskými domovy zájem.

„Startovací byty u nás nemáme. Máme tam připravený prostor, bavíme se o tom, ale zatím nemáme finanční požadavky. Už to diskutujeme s krajem, ale trvá to 3 roky a pořád nic.“ [Pracovník 1]

„O startovací bydlení máme jako DD velký zájem, ale zatím žádné nemáme. Jednáme o tom s městem. Problém je, že abychom startovací byt dostali, musíme tam mít koho dát, aby byt nebyl prázdný.“ [Pracovník 2]

Žádnému z dotazovaných respondentů, kteří si prošli přechodem do samostatného života, nebylo startovací bydlení od dětského domova nabídnuto. Obdobu startovacího bydlení ovšem jednomu z respondentů, Radimovi, pomáhá zajistit nezisková organizace, která se snaží o získání jednoho bytu ve městě Písek. Organizace by si byt od města pronajala a následně by ho Radimovi pronajímala po určitou dobu za nižší cenu, než je u obdobných bytů v dané lokalitě obvyklé. Startovací bydlení za pomoci neziskové organizace velmi dobře funguje například v Plzeňském kraji, kde tuto službu využívá několik mladých jedinců [Expertka 2].

Bydlení v azylových domech je druhou nejčastěji využívanou variantou bydlení mladých dospívajících po odchodu z DD [Kovařík:140-141]. Pracovníci v DD ale uvedli, že mladí dospívající z dětských domovů do těchto zařízení neodcházejí [Pracovník 1, Pracovník 2, Pracovník 4]. Navíc se zařízení dlouhodobě potýkají s nízkým zájmem mladých dospívajících opouštějících dětské domovy o tyto služby. Především se jedná o nízký zájem o domov na půl cesty, jakožto o službu, která je mladým dospívajícím po

odchodu z DD přímo určena [Expertka 1]. Dotazovaní respondenti, kteří mají zkušenost s přechodem do samostatného života, nemají zkušenost jak ani s domovem na půl cesty či s azylovým domem tak ani s noclehárnou [Sabina, Radim, Marek]. Nízký zájem mladých dospívajících o tyto služby může být, mimo jiné, způsobený tím, že mladí jedinci již nechtějí pobývat v místě, kde by je svazovala pravidla a chtějí vlastní svobodu [Sabina, Marek, Expertka 2, Pracovnice 4].

Největší problém, se kterým se domov na půl cesty potýká, je nízký zájem klientů. *„Dlouhodobě se potýkáme s malým zájmem klientů o naši službu. Jsme jediný dům na půl cesty v celém jihočeském kraji a nabízíme, jak už jsem řekla 3 místa, kdy 1 místo je v současnosti volné. Zájemců tedy moc není. Myslíme si, že je to proto, že mladí lidé, kteří dětský domov opustí, už nechtějí být zavřeni někde, kde jsou svázáni pravidly a chtějí být volní.“* [Expertka 1]

Sociální služba dům na půl cesty je přímo určená pro osoby opouštějící ústavní výchovu. V rámci výzkumu proběhl rozhovor se sociální pracovnící v domově na půl cesty v Českém Krumlově. *„Zaměřujeme se na mladé lidi, kteří odchází z dětských domovů, věkově od 18-26 let, můžou tu zůstat 1 rok, vše je ale na domluvě. Klientům tady poskytujeme 3 garsonky, maximálně můžeme ubytovat tedy 3 klienty. Jsou plně vybavené, mladý člověk si nemusí nosit nic, všechno tu může využívat zadarmo. Tím myslím varnou konvici, mikrovlnku, ledničku, troubu a vařič. Akorát pračka je za 10kč.“* [Expertka 1]

Osoby, které chtějí služeb domova na půl cesty využívat, nesmějí být trestně stíhaní ani nemohou mít žádné dluhy. Zhruba půl roku před tím, než mladí dospívající opouští dětský domov, mohou do domova na půl cesty přijít a vše si prohlédnout, promluvit si s pracovnící o tom, jak to v domově chodí a jaká jsou v zařízení pravidla. Pokud mají zájem, mohou si místo rezervovat. Často se ovšem stává, ačkoli je zprvu mladý dospívající nadšený, že svou rezervaci nakonec zruší, a to z důvodu nalezení vlastního bydlení. Finanční náklady na bydlení v domě na půl cesty v Českém Krumlově činí 2 580Kč, tato služba je dotovaná městem Český Krumlov, bez jehož finanční podpory by náklady byly o dost vyšší [Expertka 1].

Sociální pracovníce domova na půl cesty, jakožto sociální služby, pracuje s klienty pomocí několika nástrojů: *„Na začátku s klientem sestavíme individuální plán,*

který je na 3 měsíce. V něm jsou stanovené cíle, kterých chce klient dosáhnout jako je například najít si práci. Cíle jsou rozepsané po měsících, tomu říkáme aktivní kroky. Nakonci měsíce je pak spolu hodnotíme, co se povedlo a co ne. V rámci měsíce také stanovujeme rodinný rozpočet, díky kterému učíme klienty hospodařit s penězi. Nabízíme tu i trezor, kam si klienti mohou dát část své výplaty, aby ji neutratily. Je to takový systémový příděl peněz, který se nám ovšem velmi osvědčil, neutratí všechno, co mají a našetří si. “ [Expertka 1]

Klienti domova na půl cesty pobírají několik typů sociálních dávek, jimiž jsou: dávky v hmotné nouzi, doplatek na bydlení, sirotčí a invalidní důchody. Problémem, se kterým se pracovnice opakovaně potýká, je absence důvěry klientů. Po několika týdnech si ovšem klienti k pracovníci vybudují vztah a svěřují se jí. Zde ovšem nastává další problém, a to emocionální fixace a nerespektování autority pracovnice. Klienti často vnímají pracovníci jako rodinu a stávají se na ní závislími. Zde je potřeba stanovit jasné hranice a s klientem si o problému promluvit. V domově platí přísná pravidla a klienti jsou pod dozorem pracovnice. Pokud chtějí nocovat mimo domov, musí to dopředu oznámit. Je zakázané, aby v domově přespávali kdokoli další, kdo není rodinný příslušník klienta, jehož přítomnost musí dopředu nahlásit. Porušení pravidel řádu znamená konec využívání této sociální služby. Sociální služba domov na půl cesty pomáhá klientům v několika oblastech a poskytuje jim také poradenské služby. Nejčastěji se jedná o pomoc s hledáním lékařů v okolí a s hledáním práce. Časté je také odkazování klientů na odborníky v oblasti psychologického poradenství [Expertka 1].

„Klient, který sem přijde, nemusí mít hned práci, ale musí nájem zaplatit.“⁴ Smlouva se podepisuje minimálně na 2 měsíce. Práci mu pomůžeme najít v rámci jeho plánu aktivní kroky. “ [Expertka 1]

Dle registru poskytovatelů sociálních služeb se na území Jihočeského kraje nachází 13 azylových domů, 1 dům na půl cesty a 5 nocleháren. Také se v tomto kraji vyskytují 2 nízkoprahová denní centra, 19 nízkoprahových zařízení pro děti a mládež, 5 zařízení z oblasti krizové pomoci, 52 poskytovatelů odborného sociálního poradenství, 3

---

⁴ Právě z tohoto důvodu potřebují mladí dospívající odchodné či dávky v hmotné nouzi.

terapeutické komunity, tísňová péče a linka telefonické krizové pomoci [Registr poskytovatelů sociálních služeb]. „Podle dostupných dat využilo všechny služby pro osoby bez přístřeší v Jihočeském kraji v r. 2014 – 1 819 osob, a v r. 2015 – 1 314 osob. Jedná se o azylové domy, noclehárny, nízkoprahová denní centra a terénní programy.“ [Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb Jihočeského kraje 2018 :110]

Závěr

Tato práce se zabývala přechodem mladých dospívajících z dětského domova do samostatného života. Zaměřovala se, kromě samotného procesu přechodu, na možnosti následného bydlení a sociální pomoci (dávky v hmotné nouzi a sociální služby), které mohou mladí dospívající v této situaci využít. Situace, kdy mladý jedinec opouští dětský domov a začleňuje se do společnosti, je velice náročná a pojí se s mnoha problémy. Nelze zcela přesně uvést, který z problémů je pro mladé nejzávažnější, jedná se o velmi individuální záležitost, pro někoho to mohou být finance, problémy s nalezením zaměstnání, pro jiného ztráta bezpečného zázemí či otázka následného bydlení.

Možnosti bydlení, které mohou mladí využít, jsou následující: návrat k původní rodině, domov na půl cesty, samostatné bydlení či bydlení s partnerem, zaměstnanecké ubytovny, v krajních případech i azylové či domy noclehárny. Nejčastěji je využívána právě možnost, kdy se mladý jedinec vrací zpět ke své původní rodině. Její zájem je ovšem často motivován finančním obnosem, který si jedinec z dětského domova odnáší. Návrat k rodině je hodnocený negativně, jelikož je časté, že jedinec přijme nevhodné vzory chování za vlastní a končí závislý na sociálních dávkách. Velmi kladně bývá naopak hodnoceno nalezení si vlastního bydlení. Mezi stěžejní možnosti sociální pomoci v oblasti bydlení patří dům na půl cesty, o který v současné době není příliš velký zájem, a to z důvodu, jelikož mladí dospívající nechtějí setrvávat v prostředí, které je svázáno pravidly, a touží po svém vlastním nezávislém životě.

Úspěšnost přechodu je ovlivněna několika kritérii. Za klíčové kritérium je považovaná vlastní dostatečná motivace jedince proto, aby přechod úspěšně zvládl. Velkou roli dále hraje včasná spolupráce jedince s neziskovými organizacemi, které se na pomoc mladým dospívajícím opouštějícím dětské domovy přímo specializují. Záleží také, z jakého konkrétního zařízení dítě odchází. Zásadní roli při přechodu jedince do samostatné dospělosti sehrává ovšem jeho rodina, kdy právě ta může jedince připravit nejen o jeho finanční prostředky, které si odnáší z dětského domova, ale i o jeho potencionálně slibnou budoucnost. V rámci úspěšného přechodu je vyzdvihovaná varianta samostatného bydlení. Důležité je dále také vzdělání, které

jedinci zajistí lepší uplatnění na trhu práce, a tím mu dopomůže k lepší integraci do společnosti. Svou roli v procesu úspěšného přechodu sehrává i to, jak jedinec využije odchodné, které obdrží z dětského domova.

Tato práce upozorňuje na dva stěžejní problémy. Prvním z nich je nedostatečná či dokonce žádná pomoc adresovaná mladým dospívajícím ze strany sociálního kurátora. Druhým a zásadním problémem je nedostatek až absence startovacích bytů v Jihočeském kraji, přestože dětské domovy o ně zájem mají. Oba tyto problémy se snaží řešit svou činností několik neziskových organizací.

Má doporučení se vztahují jak k možnostem dětských domovů startovací byty využívat, tak zejména k tomu, aby děti ještě za života v dětském domově měly možnost obrátit se na pověřenou osobu, která by se s nimi pravidelně setkávala a navazovala s nimi vztah. Důležité je, aby tato osoba měla na starost pouze určitý počet jedinců, na které by měla opravdu čas. V procesu přechodu by pak tato osoba mohla hrát zásadní roli a zejména působit preventivně, jelikož jedna dobrá rada může předejít značným životním neúspěchům.

Zdroje

ALTHEIDE, David L. *Qualitative media analysis* . 1996. ISBN 076190199X.

ARNET, Jeffrey. *Emerging Adulthood* [online]. 2000. [cit. 2018-12-02]. Dostupné z: <http://jeffre yarnett.com/ARNETT_Emerging_Adulthood_theory.pdf>

BLATNÝ, Marek. *Psychologie celoživotního vývoje*. Praha: Karolinum, 2017. ISBN 978-80-246-3524-8 (pdf) [cit. 2018-12-02]

BUBLEOBÁ, Věduna aj. *Základní informace o náhradní rodinné péči* [online]. 2011. [cit. 2018-14-02]. Dostupné z: <https://www.nahradnirodina.cz/sites/default/files/zakladni_informace_o_nahradni_rodinne_peci.pdf>

ČÁP Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-463-X.

DAVIDOVÁ, Ivana a kol. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence* [online]. Ostravská univerzita, 2010. ISBN 978-80-7368-628-4 [cit. 2018-16-02]. Dostupné z: <http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/metodicka_prirucka.pdf>

DEJME DĚTEM ŠANCI a. *Najdi si mě* [online]. 2019. [cit. 2018-12-02]. Dostupné z: <<https://www.dejmedetemsanci.cz/4/projekty/44/najdi-si-me.html>>

DEJME DĚTEM ŠANCI b. *Pomoz mi do života* [online]. 2019. [cit. 2018-12-02]. Dostupné z: <<https://www.dejmedetemsanci.cz/4/projekty/58/pomoz-mi-do-zivota.html>>

GOJOVÁ, Alice aj. *Příručka pro metodiky sociální prevence a sociální kurátory* [online]. Ostravská univerzita, 2007. ISBN 978-80-7368-329-0. [cit. 2018-12-02]. Dostupné z: <http://projekty.osu.cz/metakor/dok/prirucka_pro_metodiky.pdf>

HARTNOLL Richard a kol. *Příručka k provádění výběru metodou sněhové koule: snowball sampling*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. ISBN 8086734080.

HAVLÍKOVÁ Jana. *Věk v sociologické teorii: Perspektiva životního běhu*. In: *Sociální studia* [online]. ISSN 1214-813X - č. 1-2 (2007), s. 179-200. lit. [cit. 2018-08-02].
<Dostupné z: https://journals.muni.cz/socialni_studia/article/view/5556/4653>

HAYESOVÁ, Nicky. *Základy sociální psychologie*. 1998. ISBN 807178415X.

HECZKOVÁ, Eduarda. *Bezdomovci a my* [online]. 2001. [cit. 2018-02-02]. Dostupné z: <<https://www.getsemany.cz/node/292>>

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. První vydání. Praha: Portál 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HUTCHISON, Elizabeth D. *Dimensions of Human Behavior*. Vyd. 4. Sage, 2011. ISBN 978-1-4129-7641-1

Ipatron [online]. [cit. 2018-12-03]. Dostupné z: <<http://ipatron.cz/>>

IPSOS. *Jsou na odchod do běžného života připraveny děti z dětských domovů?* [online] 2015. [cit. 2018-18-01]. Dostupné z: <https://www.ipsos.com/sites/default/files/2017-12/ipsos_pro_mimo_domov_potreby_deti_pri_odchodu_z_detskeho_domova_prezentace_pro_tk_cerven_2015.pdf>

JABOK [online]. [cit. 2018-05-05]. Dostupné z: <https://is.jabok.cz/el/JA10/zima2016/V104/um/12._Obdobi_dospelosti_a_stari.pdf>

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0.

JEŘÁBEK, Hynek. *Úvod do sociologického výzkumu*. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-662-5

KOŠAŘ David a Jan PETROV. *Jak vybrat „případy“ do případové studie a pracovat s nimi v právu: poznatky z výzkumu na pomezí práva a politologie*. [online] *Jurisprudence*, 2016, č. 6, str.21–30. [cit. 2018-21-04]. Dostupné z:

<<http://www.jurisprudence.cz/cz/casopis/jak-vybrat-pripady-do-pripadove-studie-a-pracovat-s-nimi-v-pravu-poznatky-z-vyzkumu-na-pomezi-prava-a-politologie.m-221.html>>

KOVAŘÍK, Jiří. Náhradní rodinná péče v praxi. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-957-7

MAREŠ Petr a Tomáš SIROVÁTKA. *Sociologický Časopis*. Vol. 44, No. 2 (DUBEN 2008), pp. 271-294

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vydání druhé. Praha: Portál, 2008. ISBN: 978-80-7367-368-0

MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. 1995. ISBN 8085850087.

MAYRING, Philipp. *Einführung in die qualitative Forschung*. München: Psychologie Verlag Union, 1990.

MPSV a. *Doplatek na bydlení* [online]. [cit. 2018-12-02] Dostupné z: <<https://portal.mpsv.cz/soc/hn/obcane/bydleni>>

MPSV b. *Mimořádná okamžitá pomoc* [online]. [cit. 2018-12-02]. Dostupné z: <<https://portal.mpsv.cz/soc/hn/obcane/pomoc>>

MPSV c. *Příspěvek na živobytí* [online]. [cit. 2018-12-02]. Dostupné z: <<https://portal.mpsv.cz/soc/hn/obcane/zivobyti>>

MPSV. *Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020* [online]. 2013. [cit. 2018-07-02]. Dostupné z: <<https://www.mpsv.cz/files/clanky/16893/bezdomovectvi.pdf>>

MPSV. *Národní akční plán sociálního začleňování, 2004-2006*. 2005. ISBN 8086878155.

MPSV. *Příspěvek na bydlení* [online]. 2019. [cit. 2018-12-02]. Dostupné z: <https://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/prisp_na_bydleni>

MPSV. *Strategie sociálního začleňování 2014 – 2020* [online]. 2014. [cit. 2018-01-02].

Dostupné z:

<https://www.mpsv.cz/files/clanky/17082/strategie_soc_zaclenovani_2014-20.pdf>

MŠMT. *Statistická ročenka* [online]. 2018. [cit. 2018-01-02]. Dostupné z:

<<http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>>

NAKONEČNÝ, Milan. *Motivace lidského chování*. Academia Praha 1996. ISBN: 80-200-0592-7

NOVOTNÝ, Jan Sebastian. *Zdroje resilience a problémy s přizpůsobením u dospívajících*. 2015. ISBN 9788074647000.

PACNEROVÁ, Helena. MYŠKOVÁ, Lucie. *Kvalita péče o děti v ústavní výchově*.

[online] Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků. Vydání první, Praha 2016. ISBN 978-80-7481-157-9. [cit. 2018-20-02]. Dostupné z:

<http://www.nuv.cz/uploads/KVALITA_PECE.pdf>

PĚNKAVA, Pavel. *Prevence recidivity prostřednictvím sociálních kurátorů* [online].

[cit. 2018-20-02]. Dostupné z: <www.mvcr.cz/soubor/socialni-kurator-a-postpece-pptx.aspx>

PETRUSEK, Miloslav. *Velký sociologický slovník 2*. Praha: Karolinum 1996

PLACÁKOVÁ Lucie, a kol. *Integrace dětí z dětského domova do běžného života*

[online]. Hospodářská a kulturní studia, Provozně ekonomická fakulta ČZU v Praze, 2011. [cit. 2018-02-02]. Dostupné z:

<http://www.hks.re/wiki/doku.php?id=integrace_deti_z_detskeho_domova_do_bezneho_zivota>

REGISTR POSKYTOVATELŮ SOCIÁLNÍCH SLUŽEB. [online]. [cit. 2018-07-02].

Dostupné z:

<http://iregistr.mpsv.cz/socereg/vitejte.fw.do?SUBSESSION_ID=1553451530654_2>

REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. 2009. ISBN 9788024730066.

RUBIN, H. J., RUBIN, I. S. *Qualitative Interviewing. The Art of Hearing Data*. Thousand Oaks: SAGE, 2005. ISBN 0761920757.

SILVERMAN, David. *Doing qualitative research*. 4th ed. Los Angeles: Sage, 2013. ISBN 9781446260142.

SRDCE NA DLANI a. *Rok poté* [online]. 2014. [cit. 2018-12-03]. Dostupné z: <<http://www.srdcenadlani.cz/co-delame/projekty/projekt-rok-pote/>>

SRDCE NA DLANI b. *Podpora bydlení* [online]. 2014. [cit. 2018-12-03]. Dostupné z: <<http://www.srdcenadlani.cz/co-delame/projekty/>>

SRDCE NA DLANI c. *Podpora na odchodu až 15000Kč* [online]. 2014. [cit. 2018-12-03]. Dostupné z: <<http://www.srdcenadlani.cz/co-delame/projekty/>>

STŘEDNĚDOBÝ PLÁN ROZVOJE SOCIÁLNÍCH SLUŽEB JIHOČESKÉHO KRAJE NA OBDOBÍ 2019 – 2021 [online]. 2018. [cit. 2018-01-03]. Dostupné z: <https://socialniportal.kraj-jihocesky.cz/files/sprss_jck_2019-2021_verze_k_verejnemu_pripominkovani.pdf>

ŠANCE DĚTEM. *Kolik dětí opouští ročně dětské domovy v ČR* [online]. 2018. [cit. 2018-20-01]. Dostupné z: <<https://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/kolik-deti-opousti-rocne-detske-domovy-v-cr-184.html>>

ŠEDO VÁ Klára a Roman ŠVAŘÍČEK. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. 2007. ISBN 978-80-7367-313-0

ŠVARCOVÁ, Alžběta. *Pěstounská péče versus dětský domov. Co je pro dítě lepší?* [online] 14. 1. 2015. [cit. 2018-22-02]. Dostupné z: <<https://radiozurnal.rozhlas.cz/pestounska-pece-versus-detsky-domov-co-je-pro-dite-lepsi-6491901>>

THOMAS, G. *How to do your case study?* Los Angeles 2011, str. 180; YIN, R. *Case Study Research: Design and Methods*. Los Angeles 2014, str. 41.

ZAČNI SPRÁVNĚ [online]. 2019. [cit. 2018-12-03]. Dostupné z:
<<http://www.zacnispravne.cz>>

ŽIVOT NANEČISTO [online]. [cit. 2018-12-03]. Dostupné z:
<<http://www.zivotnanecisto.cz/o-projektu>>

Legislativní zdroje:

Zákon č. 108/2006 Sb. *o sociálních službách*.

Zákon č. 111/2006 Sb. *o pomoci v hmotné nouzi*.

Zákon č. 117/1995 Sb. *o státní sociální podpoře*.

Zákon č. 359/1999 Sb. *o sociálně právní ochraně dětí*.

Zákon č. 94/1963 S. *o rodině*.

Zákon č. 109/2002 Sb. *o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů*.

Vyhláška č. 438/2006 Sb. *Vyhláška, kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních*

Vyhláška č. 460/2003 Sb. *Vyhláška, kterou se mění vyhláška č. 162/2001 Sb., o poskytování údajů z katastru nemovitostí České republiky*

Vyhláška č. 505/2006 Sb. *Vyhláška, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách*

Rozhovory:

Téma: *Přechod mladých dospívajících do samostatného života se zaměřením na oblast bydlení a sociální pomoci.* Informace poskytl Marek, osoba, která absolvovala přechod z DD do samostatného života. Českobudějovicko, 30. 3. 2019

Téma: *Přechod mladých dospívajících do samostatného života se zaměřením na oblast bydlení a sociální pomoci.* Informace poskytl Radim, osoba, která absolvuje přechod z DD do samostatného života. Tábořsko, 31. 3. 2019

Téma: *Přechod mladých dospívajících do samostatného života se zaměřením na oblast bydlení a sociální pomoci.* Informace poskytla Sabina, osoba, která absolvovala přechod z DD do samostatného života. Českobudějovicko, 30. 3. 2019

Téma: *Přechod mladých dospívajících do samostatného života se zaměřením na oblast bydlení a sociální pomoci.* Informace poskytl vychovatel DD. Českobudějovicko 29. 3. 2019

Téma: *Přechod mladých dospívajících do samostatného života se zaměřením na oblast bydlení a sociální pomoci.* Informace poskytl ředitel DD. Písecko, 1. 3. 2019

Téma: *Přechod mladých dospívajících do samostatného života se zaměřením na oblast bydlení a sociální pomoci.* Informace poskytl vychovatel v DD. Vodňansko, 16. 2. 2019

Téma: *Přechod mladých dospívajících do samostatného života se zaměřením na oblast bydlení a sociální pomoci.* Informace poskytla pracovnice neziskové organizace. Tábořsko, 26. 3. 2019

Téma: *Přechod mladých dospívajících do samostatného života se zaměřením na oblast bydlení a sociální pomoci.* Informace poskytla sociální pracovnice DD. Písecko, 1. 3. 2019

Téma: *Přechod mladých dospívajících do samostatného života se zaměřením na oblast bydlení a sociální pomoci.* Informace poskytla sociální pracovnice v domově na půl cesty. Českokrumlovsko, 26. 2. 2019

Teze bakalářské práce:

Jméno studenta/studentky: Alexandra Lacinová

Název v jazyce práce: Přejít mladých lidí opouštějící ústavní výchovu do samostatného života se zaměřením na oblast jejich bydlení a možnosti využití sociální pomoci v jihočeském kraji.

Název v anglickém jazyce: The transition to adulthood of young people leaving institutional care with a focus on subsequent housing in the South Bohemian Region.

Klíčová slova: dětský domov, ústavní výchova, bydlení, adolescence, sociální pomoc

Klíčová slova anglicky: Children's Home, institutional care, housing, adolescence, social assistance

Akademický rok vypsání: 2017/2018

Jazyk práce: český

Typ práce: bakalářská práce

Ústav: Katedra veřejné a sociální politiky

Vedoucí / školitel: Mgr. Miriam Kotrusová, Ph. D.

Obor práce: Veřejná a sociální politika

Teze bakalářské práce (výzkumný projekt):

A. Vymezení výzkumného problému

Každým rokem opouští v České republice ústavní péči zhruba 200 mladých lidí, kteří dosáhli plnoletosti a ukončili přípravy na budoucí povolání. Věková kategorie těchto lidí se pohybuje mezi 18- 26 lety podle toho, zdali studují. Ústavní péče v sobě zahrnuje několik zařízení: diagnostické ústavy, výchovné ústavy, dětské domovy a dětské domovy se školou. Ve své práci budu pod pojmem ústavní výchova zahrnovat dětské domovy a dětské domovy se školou.

Odchod dětí z dětského domova je náročný jak po psychické, tak i po materiální stránce a mladý člověk musí řešit hned několik problémů naráz. Jednou z obtíží mladých lidí je nedostatek informací a finanční negramotnost, která může vyústit až v situaci, kdy skončí na ulici. Dále je problém v nedostatku systému vzdělávání, kdy

představy o budoucím studiu dětí se neshodují s následnou skutečností a děti studia zanechávají. Z toho důvodu mladí lidé disponují nízkým vzděláním, s nímž si na trhu práce jenom obtížně hledají stabilní a dobře placená zaměstnání. Přirozeně se také objevuje problém, kdy se děti příliš fixují na pracovníky v DD a to vychovatelky, strýce, tety apod. Výzkum agentury Ipsos pro organizaci Mimo domov ukazuje, že nemalým problémem, se kterým se děti potýkají je i situace bydlení, takovéto problémy řeší nadpoloviční většina. [IPSOS 2015]

Možností, kde mohou děti po ukončení ústavní výchovy žít, je hned několik. Jak ukazuje dotazníkové šetření Jiřího Kovaříka a kol., nejvíce dětí hledá útočiště u svých rodičů a příbuzných, dále pak v azylových domech, zaměstnaneckých ubytovnách, či se snaží žít samostatně/ s partnerem. Zajímavé také je, že ti dospělí, kteří zvolí pro své budoucí útočiště rodinu či příbuzné chtějí dále studovat či se stanou nezaměstnanými a ti, co volí vlastní bydlení či zaměstnanecké ubytovny chtějí pracovat. [KOVARÍK a kol. 2004]

Právě odchod dětí z dětského domova bude tématem mé bakalářské práce. Bude mě zajímat, jak vypadá přechod mladých lidí opouštějících ústavní péči do dospělosti se zaměřením na oblast jejich bydlení. Dále budu zjišťovat možnosti pomoci, které se jim nabízí systém sociálních služeb a systém sociální pomoci, jako jsou sociální dávky, domovy na půl cesty, azylové domy a startovací byty.

B. Cíle bakalářské práce

Cílem této práce bude zmapovat přechod mladých dospívajících, kteří opouštějí ústavní výchovu a začleňují se do společnosti se všemi problémy, které jsou s ním spojeny. Dále mě bude zajímat sociální pomoc v oblasti bydlení pro mladé dospívající, kteří opouštějí dětské domovy a možností budoucího bydlení. V neposlední řadě chci zjistit, jak konkrétně mladí lidé využívají věcnou/finanční pomoc, kterou obdrží od dětských domovů.

C. Výzkumné otázky

1. Jak probíhá přechod mladých dospívajících opouštějících ústavní péči do samostatného života?
2. Jaké hlavní problémy řeší mladí dospělí v souvislosti s tímto přechodem?
3. Jaké možnosti bydlení mají mladí dospělí opouštějící ústavní péči?
4. Jaké možnosti sociální pomoci v oblasti bydlení mohou využívat mladí dospívající opouštějící dětské domovy?
5. Jak konkrétně mladí dospívající využívají věcnou/finanční pomoc, kterou obdrží od dětských domovů?

D. Teoretická východiska

Většinu mladých lidí čeká po dosažení plnoletosti, ukončení studií či v jejich průběhu odchod z domova, od rodičů, kteří se o ně starali a s tím spojené osamostatňování se. Mladí lidé, kteří opouštějí dětské domovy, mají celý tento proces mnohonásobně těžší, ve většině případů nemají podporu od rodičů k tomu, aby vedly slušný život, studovali, našli si práci, ba naopak. Ve své bakalářské práci využijí dvě teoretická východiska a to perspektivu životního cyklu a vývojově-psychologická teorii Emerging adulthood.

Perspektiva životního cyklu

Jelikož se v této práci budu zabývat mimo jiné přechodem mladých dospívajících z dětských domovů do dospělosti, využijí perspektivu životního cyklu. Každý člověk prochází určitými fázemi lidského života, které jsou typické několika znaky a zároveň formována různými vnějšími faktory. [HUTCHISON, 2011]

Perspektivu životního cyklu se zabývá například Mgr. Jana Havlíková Ph.D. Ve svém článku s názvem: *Věk v sociologické teorii: Perspektiva životního cyklu* mimo jiné vysvětluje, že sociální vědy mohou díky paradigmatu životního cyklu studovat každodenní život moderního člověka a jde o velice moderní přístup nejen pro sociologii. Perspektiva životního cyklu se zabývá pravidelnostmi životních událostí v člověka, které mají sociální původ a nelze je vysvětlovat pouze procesem stárnutí jedince. [HAVLÍKOVÁ, 2007]

Mým konkrétním zájmem bude sledovat vliv dětských domovů jakožto sociálních institucí na mladé dospívající (jakožto specifickou sociální skupinu), kteří se začleňují do běžného života, což může představovat velmi náročné období. Bude mě zajímat individuální zkušenosti těchto jedinců.

Emerging adulthood

Další vývojově-psychologická teorií, kterou ve své práci využiji, bude Emerging adulthood, teorie vynořující se dospělosti, která se zabývá situací, kdy mladí lidé sice dosáhnou formální dospělosti, ale přesto se dospělými necítí. Věková hranice lidí, kterých se tato problematika týká, je nastavena na 18-29 let. Teorie je definována na základě pěti kritérií: zkoumání identity, nestálost doprovázená několika změnami, pocit mezi dětstvím a dospělostí, egocentrické vnímání světa, optimismus v lepší budoucnost. Dospělý člověk je pak definován jako samostatný a má určitá sociální očekávání a je na něj tvořen jistý generační tlak. [ARNET, 2013]

E. Výzkumný plán

V této práci jsem se rozhodla použít kvalitativní metodologii, sběr dat budu provádět pomocí případových studií v Jihočeském kraji a využiji polo strukturované rozhovory. Ideální počet dotazovaných je osm až deset osob. Mezi nimi budou zejména mladí dospívající, kteří opouštějí či opustili dětský domov a sami se tedy potýkají či potýkali s tímto procesem a otázkou následného bydlení, dále i minimálně jeden vychovatel z dětského domova, pracovník buď z azylového domu či z domu na půl cesty a pracovník v neziskové organizaci či nadačním fondu. Hlavní náplní rozhovorů bude otázka přechodu do samostatného života, řešení bytové situace mladých dospívajících opouštějících ústavní péči a institucionální pomoc, které mohou využít.

Zdroje

- ARNET, Jeffrey. *Mladí lidé věří, že se budou mít líp*. 5. 12. 2013. [online]. [cit. 2018-12-02]. Dostupné z: <https://www.online.muni.cz/veda-a-vyzkum/4032-arnett-mladi-lide-veri-ze-se-budou-mit-lip>
- ČÁP Jan, MAREŠ Jiří. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál 2001. ISBN 80-7178-463-X
- FOLDA, Jan aj. *Systém náhradní péče o děti a mladistvé a následné péče o mladé lidi odcházející z náhradní péče v České republice*. Vydalo Sdružení SOS dětských vesniček. První vydání, Praha 2009. ISBN 978-80-254-4799-4. [online]. [cit. 2018-12-02]. Dostupné z: <https://www.sos-vesnicky.cz/app/uploads/2017/12/situacni-analyza-systemu-nasledne-pece-v-cr.pdf>
- HAVLÍKOVÁ Jana. *Věk v sociologické teorii: Perspektiva životního běhu*. In: *Sociální studia*. - ISSN 1214-813X - č. 1-2 (2007), s. 179-200. lit. [online]. [cit. 2018-12-02]. Dostupné z: https://journals.muni.cz/socialni_studia/article/view/5556/4653
<https://www.azylovedomy.cz/?stranka=databaze&kraj=jihocesky>
- HUTCHISON, Elizabeth D. *Dimensions of Human Behavior*. Vyd. 4. Sage, 2011. ISBN 978-1-4129-7641-1 (pbk.) [cit. 2018-12-02].
- IPSOS, *Jsou na odchod do běžného života připraveny děti z dětských domovů?* 2015. [online]. [cit. 2018-12-02]. Dostupné z: https://www.ipsos.com/sites/default/files/2017-12/ipsos_pro_mimo_domov_potreby_deti_pri_odchodu_z_detskeho_domova_prezentace_pro_tk_cerven_2015.pdf
- KOVAŘÍK, Jiří. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-957-7 [cit. 2018-12-02].
- *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. Statistická ročenka*. 2018 [online]. [cit. 2018-12-02]. Dostupné z: <http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>
- *Období dospělosti a stáří*. [online]. [cit. 2018-12-02]. Dostupné z:

https://is.jabok.cz/el/JA10/zima2016/V104/um/12._Obdobi_dospelosti_a_stari.pdf

OPRAVIL, Milan. *Mýty o ústavní výchově*. 2011. [online]. [cit. 2018-12-02].

Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=5768>

- PLACÁKOVÁ Lucie, Placáková Markéta, Smolíková Kateřina, Vosátka Jakub, Horák Jakub. *Integrace dětí z dětského domova do běžného života*. [online] Hospodářská a kulturní studia, Provozně ekonomická fakulta ČZU v Praze, 2011. Dostupné z: http://www.hks.re/wiki/doku.php?id=integrace_deti_z_detskeho_domova_do_bezneho_zivota
- Právo na dětství. [online]. [cit. 2018-12-02]. Dostupné z: <http://www.pravonadetstvi.cz/deti/tvoje-situace/jsi-v-ustavu/typy-ustavni-pece/>
- SÍŤ AKTÉRŮ PRO DOMOV, Z. S. [online]. [cit. 2018-12-02]. Dostupné z:
- SocioFactor s.r.o. *Analýza sítě služeb pro práci s rodinami a dětmi*. 2014 [online]. [cit. 2018-12-02]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/files/clanky/17905/analyza.pdf>
- Šance dětem. *Kolik dětí opouští ročně dětské domovy v ČR*. 2. 8. 2016. [online]. [cit. 2018-12-02]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/kolik-deti-opousti-rocne-detske-domovy-v-cr-184.html>

F. Seznam odborné literatury a empirických dat

Literatura:

- BOŘKOVCOVÁ, Máša a Markéta HAJSKÁ. *V jiném domově*. Vydání první. Ilustroval Františka LOUBAT. Praha: Ašta šmé, 2017, 56 s. Nejisté domovy. ISBN 978-80-906587-8-3.
- CARR-GREGG, Michael. Psychické problémy v dospívání. Portál: 2012. 144 s. 978-80-262-0062-8
- HENDL, J. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. První vydání. Praha: Portál 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.

- HUTCHISON, Elizabeth D. *Dimensions of Human Behavior*. Vyd. 4. Sage, 2011. ISBN 978-1- 4129- 7641-1 (pbk.)
- JEŘÁBEK, Hynek. Úvod do sociologického výzkumu. Dot. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-662-5
- KOVAŘÍK, Jiří. Náhradní rodinná péče v praxi. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-957-7
- MACEK, Petr. Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících. Praha: Portál, 1999 207 s. ISBN 80-7178-348-X.
- MARHOUNOVÁ, Jana. Dospívání. Praha: Empatie, 1996 154 s. 978-80-901618-7-0
- MATOUŠEK, Oldřich. Ústavní péče. 2. vyd. ; rozšíř. a přeprac. Praha: SLON, 1999, 159 s. ISBN 80-858-5076-1
- MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, 380 s. ISBN 80-7178-548-2.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vydání třetí. Praha: Portál, 2016. 271 stran. ISBN: 9788026211549
- MAYRING, Philipp. *Einführung in die qualitative Forschung*. München: Psychologie Verlag Union, 1990.
- NOVOTNÝ, Jan Sebastian. Zdroje resilience a problémy s přizpůsobením u dospívajících. Ostravská univerzita, 2015. 978-80-7464-700-0
- VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie Dětství a dospívání. Prague: Charles University in Prague, Karolinum Press. 2012. ISBN 978-80-246215-3-
- VOCILKA, M. Dětské domovy v České republice. Praha, Aula, 1999. 268 s. ISBN 80- 902667-6-2.

Legislativní zdroje:

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v účinném znění

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, v účinném znění

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, v účinném znění

G. Předběžná náplň práce v anglickém jazyce:

In this thesis, I will investigate the possibilities of housing and social assistance for young teens leaving children's homes. I will focus on the whole transition of young adolescents from children's homes to society. The main part of the research will be based on a conversations with eight respondents.

Seznam příloh

Příloha 1: Ukázka rozhovoru s Markem (text)	62
Příloha 2: Analýza dat (obrázek)	64

Přílohy

Příloha 1: Ukázka rozhovoru s Markem (text)

Odešel/šla jsi z dětského domova před ukončením střední školy/učiliště nebo až po ukončení?

„Odešel jsem po škole. V 19 letech jsem ukončil učiliště, a přihlásil jsem se ještě na nadstavbový učení, který jsem ukončil v 21 letech. Pak jsem musel opustit DD.“

Motivaci pro dokončení školy jsi měl sám od sebe nebo jsi byl něčím ovlivněný?

„Tak určitě je to zásluha taky vychovatelky, ta mi říkala, že jsem šikovnej a mám na to hlavu, tak toho musím využít. Ale chtěl jsem taky sám, věděl jsem, že bez školy by to fakt nešlo a chtěl jsem pro sebe dobrý život, něco si vydělat prostě, ne bejt bez peněz.“

Jak u Tebe probíhal přechod z DD do samostatného života?

„Přechod do dospělosti byl hodně tvrdý, po ukončení studia což bylo v květnu jsem myslel, že budu moc být v DD do konce srpna což znamená oficiální ukončení školního roku, ale musel jsem odejít hned po posledních maturitních zkouškách, což jsem nevěděl, chtěl jsem celé léto pracovat, abych si vydělal nějaké peníze do startu bydlení, na vybavení bytu, kauci a nějaké nájem dopředu. Když mi Paní ředitelka oznámila při příjezdu do DD že zítra už oficiálně musím pryč že jsem nejstarší z dětí což je divné, tak jsem byl zaskočený, nezbyvalo mi nic jiného než sednou k pc a hledat. Nakonec jsem našel malou garsonku ve městě kde jsem studoval a práci jsem vzal první která se naskytla, takže slévárenský dělník, což braly hned a byt jsem taky vzal hned, i bez prohlídky, domluvil jsem se s majitelem že mu kauci budu splácet měsíčně. V DD mi dali 15 tisíc do startu což pokrilo jeden měsíc nájmu protože jsem si nějaké peníze musel nechat na stravu, a jízdné do práce...když už jsem se odstěhoval z DD měl jsem jen postel a televizi což jsem si pořídil z brigády z předchozích let...takže jsem neměl pračku, lednici, atd.....asi třičtvrtě roku, kupoval jsem si tedy jen jídlo které jsem

spotřeboval, a prádlo jsem si pral u přítelkyně a u kamarádů. večer jsem chodil spát s pocitem že to nedám a že zůstanu na ulici, což se naštěstí nestalo.“

Co všechno sis musel po odchodu z DD zařídit?

„Po odchodu z DD jsem musel zařídit pojištění, trvalý bydliště, účet v bance, a musel jsem zavolat do Prahy na úřad na me trvale bydliště jestli tam nemám nějaké dluhy protože mi pošta nechodila, popřípadně kdybych tam něco dlužil se domluvit jak budu postupovat aby se dluh nezvyšoval...a kde mám platit každoročně popelnice...“

Co pro Tebe byl v tu chvíli největší problém?

„Největší problém byl asi fakt ty peníze, neměl jsem vůbec na nic, čekal jsem na první výplatu, abych si vůbec koupil třeba rychlovarnou konvici, nějaké ručníky, a vůbec nějaké vybavení do bytu...vůbec nic jsem neměl.“

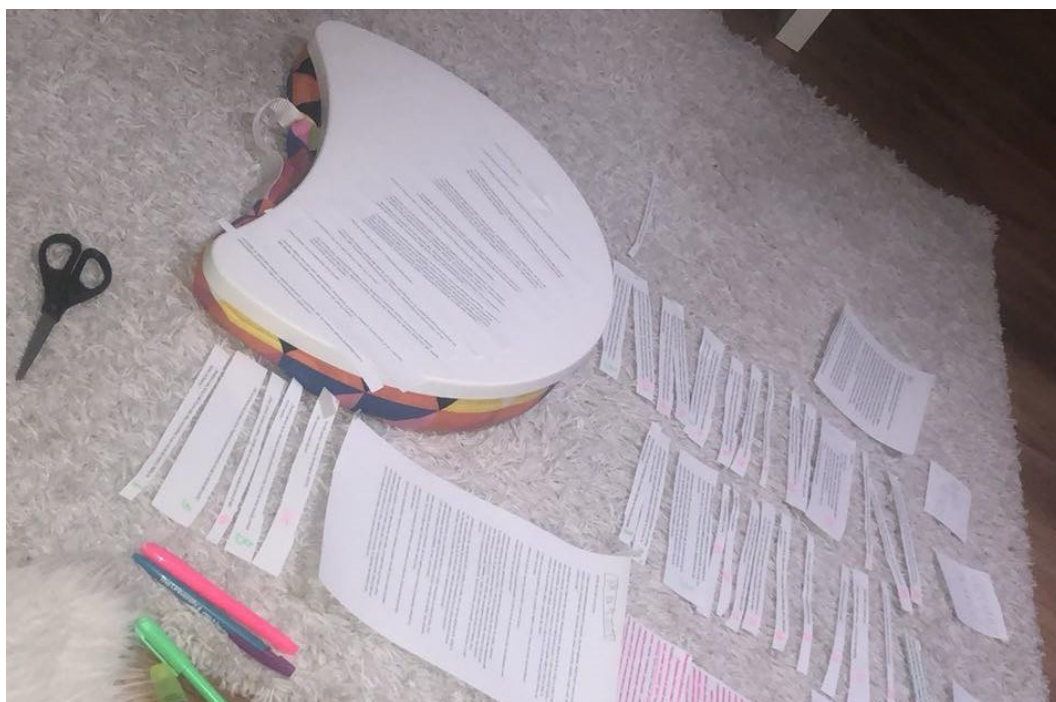
Neuvažoval jsi místo zvláštního bydlení domov na půl cesty?

„O domu na půl cesty jsem ani neuvažoval, chtěl jsem bydlet prostě sám, být svůj pán...nechtěl jsem tam kvůli tomu režimu.“

Kdo Ti při přechodu pomáhal?

„Při odchodu mi nepomohl vůbec nikdo, párkrát jsem byl na nějaké akci pro děti z DD, ale tam jsme řešili problémy, o kterých jsem už věděl.. Teoreticky to nestačí. Sociální pracovníci v DD jsem ani neviděl, kurátor nebo opatrovník byla moje Paní ředitelka která mi moc taky nepomohl, jen mi dala všechny papíry potřebné k odchodu atd...Neziskový organizace jsem teda využil v DD ale pak už jsem je nikdy nevyužil, nějak jsem mi přišlo to už znal. Musel jsem se spolehnout jen sám na sebe a jako podpora mi byla přítelkyně....“

Příloha 2: Analýza dat (obrázek)

Seznam tabulek

Tabulka 1: Projekty organizací	17
Tabulka 3: Pracovníci DD.....	25
Tabulka 4: Zástupci neziskové organizace a sociální služby.....	25
Tabulka 5: Osoby, které absolvovaly odchod z DD	25